

NË Ç 'MËNYRË DEZINFORMIMI SHËNJESTRON DHE NDIKON NË MARRËDHËNIET NDËRETNIKE NË KOSOVË?

Në ç 'mënyrë dezinformimi shënjestron dhe ndikon në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë?

Botuar nga:

Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë (QKSS)

Autorët:

Ramadan Ilazi

Jeta Loshaj

Tamara Pavlović

Agnesa Bytyçi (Asistente e Hulumtimit)

Dizajni nga:

Brand Vision Shpk

Kontakti: +383 45 559 923

Email: brandvision.rks@gmail.com

Punimi hulumtues "Të kuptuarit se si dezinformimi shënjestron dhe ndikon në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë" zbatohet me mbështetjen e Institutit Kombëtar Demokratik (NDI) dhe Agjencisë së Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar (USAID), në Kosovë. Përmbajtja e këtij punimi hulumtues i përket Qendrës Kosovare për Studime të Sigurisë dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet dhe qëndrimet e NDI-së dhe USAID-it.

Tabela e Përmbajtjes

Rreth autorëve	4
Gjetjet kryesore	5
Hyrje	9
Metodologjia	11
Eksplorimi i faktorëve të cenueshmërisë ndaj dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë	12
Gjysmë të vërtetat, realitetet paralele dhe dezinformatat	20
Dinamika e diasporës dhe rritja e dezinformatave	22
Të kuptuarit e dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë përmes numrave	24
Konkluzion: Ndikimi i dezinformimit në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë	30

Rreth autorëve

Dr. Ramadan Ilazi

Aktualisht shërben kryesues i hulumtimeve në Qendrën Kosovare për Studime të Sigurisë (QKSS), dhe shërben si udhëheqës i ekipit në kuadër të projektit SMIDGE të financuar nga Horizon Europe, i i cili heton rritjen e narrativave ekstremiste midis individëve të moshës së mesme në Evropë. Ai është gjithashtu anëtar i Task Forcës së Ballkanit Perëndimor të Institutit Republikan Ndërkombëtar për Kërcënimet ndaj Demokracisë. Në këtë rol, ai ka qenë bashkëautor i një punimi mbi dobësitë e Kosovës ndaj ndikimit keqdashës të huaj. Nga viti 2015 deri në vitin 2016, Ramadan ka qenë zëvendësministër i Kosovës për Integritet Evropian, ku ka kontribuar në hartimin e planit kombëtar për zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit me Bashkimin Evropian dhe Agjendës së Reformës Evropiane (ERA) për Kosovën. Ai gjithashtu ka punuar si konsulent për organizata si OECD/SIGMA për reformën e administratës publike në Kosovë. Ramadani ka PhD në Politikë dhe Marrëdhënie Ndërkombëtare nga Shkolla e Drejtësisë dhe Qeverisjes së Dublin City University (DCU), Irlandë, dhe master në studime të konfliktit dhe paqes në Universitetin St. Andrews, Skoci. Libri i tij i fundit, "Bashkimi Evropian dhe shtetndërtimi i përditshëm: Rasti i Kosovës", botuar nga Routledge Studies in Statehood, shqyrton në mënyrë kritike rolin dhe veprimin e BE-së në ndërhyrjet në shtetndërtim.

Jeta Loshaj

Ka përfunduar studimet Master në fushën e studimeve të Rusisë dhe Evropës Lindore në Universitetin Indiana Bloomington në SHBA, kurse studimet Bachelor i ka përfunduar në RIT Kosova në fushën e Politikave Publike dhe Marrëdhënieve Ndërkombëtare. Zj. Loshaj momentalisht punon si hulumtuese dhe bashkëpunëtore e projekteve në Qendrën Kosovare. Në të kaluarën, Zj. Loshaj ka përfunduar një program praktike në Parlamentin Gjerman, si dhe ka punuar si bashkëpunëtore për Kosovë në Këshillin për Qeverisje Gjithëpërfshirëse (CIG). Fushat e interesit për Zj. Loshaj përfshijnë politikën e jashtme me fokus ndikimin e Rusisë në Ballkanin Perëndimor, marrëdhëniet multi- dhe bilaterale të Kosovës me rajonin, BE-në, dhe SHBA-të - tema për të cilat Zj. Loshaj ka publikuar disa hulumtime. Përveç gjuhës amtare shqipe, Zj. Loshaj njeh gjuhën angleze, gjermane, dhe ruse.

Tamara Pavlovic

Është bashkëpunëtore hulumtuese në QKSS dhe e diplomuar për marrëdhënie ndërkombëtare në Universitetin Corvinus të Budapestit, e specializuar në integrimin evropian. As Që nga viti 2023, ajo është duke ndjekur një LLM nga Universiteti i Prishtinës në të Drejtat e Njeriut, të Drejtën Penale Ndërkombëtare dhe Drejtësi Tranzicionale. Puna e saj lidh kërkimin akademik dhe avokimin praktik. Tamara ka udhëhequr dhe marrë pjesë në projekte të të drejtave të njeriut në të gjithë Ballkanin, ka punuar dhe menaxhuar një mjedis ndërkombëtar, ka kontribuar në zhvillimin e politikave me ndikim dhe ka një sfond të fortë në komunikim dhe markë. Aktualisht, ajo është duke punuar si bashkëpunëtore hulumtuese në kuadër të projektit RYP.

Gjetjet kryesore

Dezinformimi është një çështje e përhapur në Kosovë, ku 66% e të anketuarve në anketën e post-fokus grupeve raportojnë se ndeshen shpesh me narrativa përçarëse. Ky mbizotërim i lartë reflekton një ekosistem të rrënjosur të dezinformimit që zhvillohet në cënueshmërinë që ka shoqëria kosovare. Dezinformimi vepron në nivele të shumta, duke shënjestëruar perceptimet individuale, dinamikën e komunitetit dhe besimin institucional. Shpesh fokusohet në çështje të ngarkuara emocionalisht dhe të ndjeshme nga ana kulturore, duke përdorur të vërteta të pjesshme dhe informacione të paverifikuara për të përkeqësuar ndarjet.

Sipas të dhënave nga sondazhi i NDI, 83% e të anketuarve besojnë se dezinformimi ka ndikim të rëndësishëm në besimin ndërmjet komuniteteve etnike në Kosovë. Kjo përputhet me gjetjet tona se dezinformimi përkeqëson stereotipet dhe thëllon mosbesimin. Perceptime të tilla të përhapura nënvizojnë nevojën urgjente për strategji të synuara për të zbutur dezinformimin dhe për të nxitur besimin ndëretnik.

Dezinformimi shpesh përforcon mosmarrëveshjet politike, historinë dhe stereotipet negative, duke i portretizuar pjesëtarët e grupeve tjera etnike si agresorë ose të rrezikshëm. Për shembull: Mediat në gjuhën serbe shpesh i paraqesin shqiptarët e Kosovës sikur synojnë të minojnë kulturën dhe identitetin serb në Kosovë. Mediat në gjuhën shqipe i portretizojnë disa serbë të Kosovës se synojnë të destabilizojnë Kosovën. Këto narrativa thellojnë mosbesimin, dekurajojnë ndërveprimet ndëretnike dhe pengojnë përpjekjet për pajtim.

Paralajmërimet për një luftë të afërt ndërmjet Kosovës dhe Serbisë u qarkulluan gjerësisht në platformat e mediave sociale dhe mediave të lajmeve online, duke përkeqësuar frikën dhe pasigurinë në Kosovë. Në mënyrë alarmante, disa nga këto pretendime fituan legjitimitet përmes deklaratave të bëra nga drejtues të lartë të qeverisë së Kosovës, duke përforcuar pa dashje narrativat dezinformuese. Retorikat e tilla jo vetëm që rrisin shqetësimet në opinion, por gjithashtu ofrojnë terren të përshtatshëm për përhapjen e dezinformatave, duke destabilizuar më tej proceset tashmë të brishta

të dialogut dhe pajtimit.

Zyrtarët qeveritarë në Kosovë duhet të shfaqin një nivel më të lartë pjekurie duke u përmbajtur nga retorika që nxit konflikte dhe duke shmangur deklaratat që kontribuojnë në një atmosferë frike. Në vend të kësaj, ata duhet të fokusohen në nxitjen e paqes e qetësisë, promovimin e dialogut dhe luftimin e dezinformimit përmes komunikimit të saktë dhe të balancuar.

Mediat e polarizuara etnikisht përjetësojnë "realitete paralele", ku komuniteti shqiptar dhe serb në Kosovë konsumojnë tregime krejtësisht të ndryshme për të njëjtat ngjarje. Për shembull: mediat shqiptare mund t'i përshkruajnë veprimet e policisë në veri të Kosovës si masa të zbatimit të ligjit, ndërsa mediat serbe i përshkruajnë ato si masa qëllimisht të drejtuara kundër serbëve. Mungesa e platformave multietnike mediatike, apo prania e zërave shqiptarë dhe serbë në debatet televizive në programet e natës, apo në raportimet e lajmeve, e thëllon më tej këtë ndarje, duke parandaluar perspektivat e balancuara dhe mirëkuptimin e përbashkët. Përveç kësaj, hulumtimi i brendshëm i Institutit Kombëtar Demokratik tregon për një mosbesim të thellë në lajmet dhe informacionet që ekzistojnë në mesin e komunitetit serb që jeton në Kosovë, gjë që e ndërlikon më tej realitetin në të cilin jetojnë serbët e Kosovës.

Dezinformimi shfrytëzon narrativat kulturore dhe fetare, duke i përdorur ato si mjete për të nxitur ndarjen. Për shembull: mediat serbe i paraqesin shqiptarët e Kosovës si kërcënime ndaj objekteve fetare ortodokse. Rrëfimet rreth sulmit të vitit 2023 në Banjska, në mediat serbe paraqiten duke i lavdëruar pjesëtarët e grupit të armatosur si heronj, duke nxitur polarizimin.

Narrativat e rreme të drejtuara kundër institucioneve të Kosovës dëmtojnë besimin e publikut dhe pengojnë procesin e integritetit dhe karakterin multietnik të shtetit të Kosovës. Si shembuj mund të përmendim pretendimet se Qeveria e Kosovës po angazhohet në "spastrim etnik". Kjo dhe lajme të tjera dobësojnë besueshmërinë institucionale dhe ndërlikojnë përpjekjet për të lehtësuar dialogun e pajtimit dhe normalizimit.

Dezinformimi dekurajon bashkëpunimin ndëretnik duke krijuar një mjedis armiqësor për dialog. Për shembull: Narrativat rreth Asociacionit të Komunave me Shumicë Serbe (AKS) e cilësojnë atë si një kërcënim për integritetin territorial dhe sovranitetin, gjë që çon në kundërshtimin e shqiptarëve të Kosovës. Mediat serbe e portretizojnë mungesën e progresit të AKS-së si dëshmi të vullnetit të keq të Kosovës, duke nxitur mosbesimin tek serbët. Një nga narrativat kryesore në lidhje me AKS-në është se “formimi i AKS-së do të nënkuptonte formimin e një Republika Srpska tjetër në Kosovë”, gjë që besohet nga 58% e shqiptarëve dhe 37% e serbëve të Kosovës.

Dezinformatat rreth incidenteve të mëdha, siç ishte sulmi terrorist i Banjskës në shtator të vitit 2023, përkeqësojnë më tej ndarjet dhe dëmtojnë besimin në dialog dhe përpjekjet e pajtimit. Mediat serbe i glorifikuan pjesëtarët e grupit të armatosur të përfshirë në sulm, duke i cilësuar ata si “heronj”, duke keqinterpretuar e shtrembëruar numrin e viktimave dhe operacionet e Policisë së Kosovës në veri në përgjithësi. Këto narrativa, të nxitura nga motive politike dhe të ushqyera nga dezinformatat, polarizojnë komunitetet dhe pengojnë përparimin drejt normalizimit dhe bashkëpunimit ndëretnik.

Sipas diskutimeve në fokus grupe dhe intervistave me zyrtarë të lartë të qeverisë nga komunat me shumicë serbe, sugjerohet se, ndërkohë që platformat e mediave sociale dhe portalet e lajmeve online janë burimi kryesor i dezinformimit, thashethemet lokale ose fjalët bartur gojë më gojë shërbejnë si përforcues joformal të dezinformimit, shpesh duke u përhapur në mjediset e zakonshme si kafenetë apo mbledhjet e komunitetit. Në nivelin lokal, thashethemet lokale ose fjalët bartur gojë më gojë mund të kenë efekte shkatërruese. Për shembull: Në Graçanicë, vjedhjet brenda grupeve etnike i janë m’veshur gabimisht komuniteteve tjera, duke përforcuar stereotipet dhe mosbesimin. Këto thashetheme fitojnë peshë për shkak të ndarjes shoqërore dhe fizike midis grupeve etnike, ku ndërveprimi i kufizuar forcon mbështetjen në thashethemet.

Në këtë mjedis kaotik të tensioneve të shtuara dhe dezinformimit të papërmbajtur, shqetësimet legjitime dhe rastet e mundshme të dhunës kundër komunitetit serb të Kosovës në veri mbesin nën hije. Dezinformatat e përhapura, si dhe mungesa e konsultimit dhe koordinimit nga qeveria e Kosovës për veprimet e zbatuara në veri të Kosovës,

ndihmojnë në marginalizimin e zërave liberalë dhe pjesëtarëve të komunitetit serb që avokojnë për integrim dhe shoqëri multietnike në Kosovë. Këto tensione krijojnë një mjedis ku përpjekjet për të promovuar dialogun, besimin dhe pajtimin mbyten nga narrativat përçarëse. Shoqëria civile në Kosovë, por veçanërisht ato aktive në veri, kanë një rol vendimtar në kapërcimin e këtij hendeku duke komunikuar në mënyrë konstruktive shqetësimet e komunitetit, siç bëjnë shpesh. Megjithatë, pa mbështetje të koordinuar institucionale dhe masa për të luftuar dezinformimin, këto përpjekje rrezikojnë të mbesin në errësirë, duke minuar vizionin e një shoqërie kohezive dhe multietnike në Kosovë.

Nivelet e ulëta të edukimit mediatic përkeqësojnë ndikimin e dezinformimit. Shumë individëve u mungojnë aftësitë për të vlerësuar në mënyrë kritike informacionin që konsumojnë, duke i bërë ata më të përshtatshëm ndaj manipulimit. Ndërlidhja e platformave mediatike digjitale dhe tradicionale lejon që narrativat e rreme të fitojnë legjitimitet, duke arritur tek audiencia e cila përndryshe do mund të mbështetej në burime të besueshme.

Gjetjet e sondazhit të NDI Kosovë zbulojnë një boshllëk kritik në praktikën efektive të kontrollit të fakteve, pasi individët në masë të madhe mbështeten në rrjetet joformale, si familja dhe miqtë, për të verifikuar informacionin (31%), dhe jo në burime profesionale apo të besueshme. Përderisa 46% e të anketuarve u drejtohen mediave të tjera, ku mbështetja e konsiderueshme në rrjetet personale dhe mediat sociale (me 12%) pasqyron një mjedis ku përforcohen thashethemet dhe narrativat e paverifikuara. Vetëm 11% i japin përparësi kontrollit të burimit origjinal të informacionit, duke nënvizuar mungesën e qasjes kritike me përmbajtjen që konsumohet. Kjo sjellje jo vetëm që e mirëmban përhapjen e dezinformatave, por gjithashtu thekson rolin e komunikimit informal të bazuar në komunitet në vërtetimin dhe përforcimin e narrativave të rreme.

Mbështetja e familja dhe miqtë, megjithëse rrënjësor në besim, mund të përforcojë pa dashje keqinformimin dhe dezinformimin, veçanërisht në një kontekst shumë të polarizuar si Kosova ku marrëdhëniet ndëretnike janë të brishta. Kjo gjithashtu përputhet me vëzhgimin më të gjerë në këtë raport se thashethemet lokale shërbejnë si përforcues joformal të dezinformatave, duke krijuar një unazë reagimi përforcues që minon besimin dhe nxit tensionet ndëretnike.

Gjuha si një pengesë për ndërtimin e marrëdhënieve dhe të kuptuarit e njëri-tjetrit, mungesa e komunikimit dhe hezitimi për të promovuar rrëfime pozitive luajnë gjithashtu një rol të rëndësishëm në lehtësimin e dezinformimit për të depërtuar përmes ndjeshmërisë së realitetit në terren. Megjithatë, edhe pse gjuha vazhdon të jetë një pengesë, ka rrëfime pozitive që jo gjithmonë, nëse ndonjëherë, përbëjnë edhe vetë lajm. Ekspozimi më i madh i rrëfimeve pozitive ku ka komunikim dhe mirëkuptim, si dhe zgjidhja e incidenteve me bazë etnike do të shërbente si një kundërmasë ndaj përpjekjeve për dezinformim.

Komunitetet e marginalizuara dhe ato rurale janë të prekura në mënyrë disproporcionale nga dezinformimi për shkak të aksesit të kufizuar në arsim dhe burime informacioni. Kjo dobësi nënvizon nevojën për ndërhyrje të synuara. Komunitetet e diasporës i zmadhojnë dezinformatat, shpesh duke adoptuar narrativa më radikale. Për shembull: rrjetet e diasporës serbe shpërndajnë pretendime për armiqësinë e Kosovës ndaj serbëve. Disa rrjete të diasporës shqiptare përforcojnë narrativat duke e cilësuar dialogun e normalizimit të marrëdhënieve si koncesion për Serbinë. Këto dinamika nxisin polarizimin dhe komplikojnë perceptimet ndërkombëtare për Kosovën.

Çfarë mund të bëhet?

- > Qeveria e Kosovës duhet të zbatojë urgjentisht iniciativa mbarëkombëtare për edukimin mediatic në shkolla dhe komunitete për të fuqizuar qytetarët që të vlerësojnë në mënyrë kritike informacionin dhe t'i rezistojnë dezinformatave.
- > Zyra për Komunikim me Publikun në Zyrën e Kryeministrit duhet të marrë mbështetje të synuar për zhvillimin e kapaciteteve për të thelluar të kuptuarit e praktikave dhe taktikave të dezinformimit. Kjo duhet të përfshijë asistencën teknike nëpërmjet ekspertizës dhe trajnimit për identifikimin dhe luftimin e çrregullimeve të informacionit duke ruajtur një angazhim për transparencë dhe saktësi. Për më tepër, Zyra për Komunikim me Publikun e ZKM-së duhet të ketë prioritet komunikimin proaktiv dhe transparent me publikun, veçanërisht për zhvillimet në veri të Kosovës dhe dialogun për normalizim e marrëdhënieve me Serbinë. Gjetjet tona tregojnë se transparenca e pamjaftueshme

e qeverisë dhe shpërndarja e kufizuar e informacionit të saktë për veprimet e qeverisë në veri dhe zhvillimet e përgjithshme atje krijojnë terren të përshtatshëm për dezinformim. Duke adresuar këto mangësi, Zyra për Komunikim mund të ndihmojë në ndërtimin e besimit të publikut dhe të zbusë ndikimin e narrativave të rreme.

- > Zyra për Komunikim me Publikun duhet të zgjerojë aktivitetet e saj të komunikimit me mediat në gjuhën serbe në Kosovë për të nxitur angazhim dhe besim më të madh. Përveç kësaj, Zyra duhet të sigurojë gjithëpërfshirjen në Kosovë.
- > Serbët në ekipin e ZKM-së, nëse nuk e kanë bërë tashmë, mund të kontribuojnë në përmirësimin dhe lidhjen e mirëkuptimit kulturor dhe gjuhësor. Kjo përfshirje do të forconte zotësinë e Zyrës për të komunikuar në mënyrë efektive veprimet dhe politikatat e qeverisë me komunitetin serb në Kosovë, duke rritur kështu transparencën dhe duke reduktuar ndjeshmërinë e këtij komuniteti ndaj dezinformatave.
- > Me qëllim të përmirësimit të kapaciteteve të transmetuesit publik (RTK) për të luftuar dezinformimin dhe për të promovuar saktësinë faktike, Ligji për RTK-në duhet të ndryshohet ose të krijohet një politikë e re nga Bordi i RTK-së për të themeluar një departament të dedikuar për verifikimin e fakteve. Ky departament do të fokusohet në verifikimin e narrativave publike, veçanërisht atyre që prekin marrëdhëniet ndëretnike, por edhe verifikimin e lajmeve nga RTK-ja para se të publikohen.
- > Qeveria e Kosovës duhet të përpiqet të krijojë bashkëpunim me platformat e mediave sociale si Facebook, X dhe Google, dhe të autorizojë një dokument gjithëpërfshirës të politikave që synon përmirësimin e transparencës dhe llogaridhënies së platformave të mediave sociale në Kosovë. Ky dokument duhet të shqyrtoj mekanizmat për nxitjen e bashkëpunimit me shoqërinë civile dhe kompanitë e mediave sociale për të siguruar transparencë dhe akses më të madh të të dhënave të platformës për publikun dhe studiuesit. Kjo është në pajtim me Aktin e Përgjegjshmërisë dhe Transparencës së Platformës (PATA) i propozuar në Shtetet e Bashkuara si një ligj i mbështetur nga të dy partitë. Një kornizë e tillë ligjore do të kërkonte

që kompanitë e mediave sociale të ndajnë të dhëna kritike me publikun dhe studiuesit, duke siguruar llogaridhënie pa cenuar privatësinë e përdoruesit. Kjo iniciativë duhet të zhvillohet në konsultim të ngushtë me Komisionin Evropian për të përafuar me angazhimet e Kosovës sipas EU Acquis dhe për të siguruar përputhshmëri me standardet dhe praktikën e BE-së për qeverisjen digjitale. Angazhimi i gjerë i palëve

të interesuara, duke përfshirë konsultimet me shoqërinë civile, pedagogë universitar dhe organizatat mediatike, duhet të jetë qenësor në procesin e hartimit për të siguruar gjithë përfshirje dhe pajtim për parimet demokratike.

Hyrje

Dezinformimi dhe keqinformimi janë çështje të përhapura në Kosovë, ku shfrytëzojnë ndarjet ekzistuese shoqërore dhe besimin e ulët në të dhënat institucionale. Pjesëmarrësit në fokus grupe dhe intervista kryesisht e përkufizuan keqinformimin si pasaktësi të paqëllimshme ose të vërteta të pjesëshme të përhapura për shkak të keqkuptimit ose mungesës së verifikimit, ndërsa dezinformimi shihej si informacion mashtrues qëllimisht i krijuar për të krijuar ndarje.¹ Edhe pse informimi keqdashës/malicioz nuk u diskutua, dallimi në mes të keqinformimit dhe dezinformimit nxjerr në pah natyrën e qëllimshme të këtij të fundit në destabilizimin e marrëdhënieve ndëretnike.

Sipas sondazhit të fundit të NDI në Kosovë, 67% e serbëve të Kosovës besojnë se gjërat po shkojnë në drejtimin e gabuar, ndërsa 41% e shqiptarëve të Kosovës besojnë të kundërtën. Serbët e Kosovës kanë prioritet papunësinë (66%) dhe tensionet ndëretnike (49%) si çështjet e tyre kryesore, kurse shqiptarët fokusohen më shumë në papunësinë (77%) dhe korrupsionin (56%). Ekziston dallimi konsiderueshëm në perceptimet e marrëdhënieve ndëretnike, deri sa 65% e serbëve të Kosovës presin që marrëdhëniet të përkeqësohen, 53% e shqiptarëve të Kosovës janë optimistë për përmirësim. Konsumi mediatic është i segmentuar shumë sipas përkatësisë etnike me 79% të serbëve të Kosovës që mbështeten çdo ditë në stacionet televizive serbe, me 66% që shprehin besim në këto media. Të anketuarit shqiptarë të Kosovës kryesisht përdorin stacionet televizive të Kosovës (86%) dhe mediat sociale (50%) si burime informacioni. Besimi në burimet e informacionit mbetet i ulët midis grupeve etnike, me mbështetjen në rrjetet personale (miqtë dhe familja) të zakonshme për verifikimin e fakteve.² Komuniteti serb i Kosovës beson gjerësisht në narrativat e dezinformatave, siç janë pretendimet për plane të spastrimit etnik dhe keqtrajtimi nga Policia e Kosovës gjatë incidenteve si sulmi terrorist

në Banjska. Në mesin e shqiptarëve të Kosovës, skepticizmi rreth këtyre narrativave është më i lartë, duke reflektuar polarizimin etnik.

Një faktor i rëndësishëm që mundëson si keqinformimin ashtu edhe dezinformimin është skepticizmi ndaj narrativave institucionale – qoftë nga qeveria, organizatat ndërkombëtare apo mediat kombëtare. Këto institucione përgjithësisht shihen si të njëanshme ose të drejtuara me agjendë të caktuar, jashtë sinkronizimit me prioritetet e komuniteteve lokale. Anasjelltas, mbështetja në burime të njohura, siç janë mediat lokale të lajmeve të ndara etnikisht dhe komunikimi përmes thashethemeve, përkeqëson ndarjen dhe mosbesimin. Këto burime, megjithëse perceptohen si të ngjashme dhe që veprojnë në interesin më të mirë të komunitetit, shpesh janë të njëanshme, jo të plota ose të pasakta, duke përforcuar më tej kuvendimet me mendime të njëjta në komunitet.

Marrëdhëniet ndërmjet shqiptarëve të Kosovës dhe serbëve të Kosovës shpesh manipulohen përmes dezinformatave për të nxitur mosbesimin. Veprimet e Qeverisë së Kosovës që prekin komunitetin serb – siç është mbyllja e institucioneve – në mediat serbe prezantohen si diskriminim etnik apo edhe “spastrim etnik”. Në mënyrë të ngjashme, raportet e pakontekstualizuara ose të ofruara në mënyrë senzacionale për ngjarjet në kaluarën, si pretendimi i sajuar i mbyljes në ujë të fëmijëve shqiptarë nga serbët, vazhdojnë të ndezin armiqësinë etnike. Këto narrativa shfrytëzojnë historinë e pazgjidhur, duke përforcuar pakënaqësitë që pengojnë përpjekjet për pajtim.

Vështirësitë socio-ekonomike, të tilla si nivelet e larta të varfërisë dhe mangësitë e punësimit, rrisin ndjeshmërinë ndaj dezinformimit Sipas Indeksit të cënueshmërisë Democracy Plus 2024, i cili pa rezultatin e cënueshmërisë së Kosovës të rritet nga 41 në 57, paqëndrueshmëria ekonomike i bën individët më të ndjeshëm ndaj dezinformatave të ngarkuara emocionalisht.³ Qasja e kufizuar

1. Për më shumë lexo “Raporti i Çrregullimeve të Informacionit në Kosovë 2023”, <https://www.ndi.org/publications/information-disorders-kosovo-2023-report>

2. Hulumtimi Kombëtar i Opinioneve Publike, NDI, 2024

3. DPlus, “Indeksi i 2-të i cënueshmërisë ndaj dezinformimit në Kosovë”, qershor, 2024, <https://dplus.org>

në arsim cilësor dobëson të menduarit kritik dhe edukimin mediatik, duke i bërë që shumë individë të mos jenë të aftë të identifikojnë informacionin e njëanshëm. Instituti Kombëtar Demokratik në raportin e tij për Integritetin e Informacionit në Kosovë, Vlerësimi i Ekonomisë Politike të Dezinformatave (korrik 2022) gjeti se sistemi arsimor i përgatit në mënyrë të pamjaftueshme qytetarët për vlerësimin e dezinformatave online, duke rritur më tej cenueshmërinë.⁴

Çështja e dezinformimit nuk është thjesht një sfidë e ekosistemeve moderne të informacionit; është një strategji e qëllimshme e përdorur nga akterë të brendshëm dhe të jashtëm për të destabilizuar komunitetet dhe për të minuar qeverisjen demokratike. Përderisa platformat digjitale zgjerojnë aksesin në informacion, ato gjithashtu lehtësojnë përhapjen e shpejtë të narrativave të rreme, duke e bërë gjithnjë e më të vështirë për komunitetet të dallojnë faktin nga trillimi. Ky raport trajton këto sfida me fokus në implikimet e tyre në marrëdhëniet ndëretnike ndërmjet shqiptarëve dhe serbëve të Kosovës.

Ky raport bazohet në hulumtime cilësore, duke përfshirë njohuri nga dy burime parësore: Dy diskutime në fokus grupe u zhvilluan me gjithsej pesëmbëdhjetë pjesëmarrës, të përbërë nga kombinimi i shqiptarëve të Kosovës dhe serbëve të Kosovës. Këto diskutime siguruan një perspektivë bazë se si dezinformimi ndikon në dinamikën ndëretnike, duke eksploruar përvojat e përjetuara, perceptimet dhe sfidat e nivelit të komunitetit. Për më tepër, nëntë intervista të thelluara u kryen me një gamë të ndryshme të palëve të interesuara, duke përfshirë ekspertë vendas dhe ndërkombëtarë, përfaqësues nga shoqëria civile dhe zyrtarë qeveritarë. Këto intervista ofruan njohuri ekspertësh për dimensionet strukturore, kulturore dhe politike të

dezinformimit në Kosovë.

Kombinimi i këtyre qasjeve ofron një kuptim të nuancuar të problemit, duke kapur si prirjet e nivelit makro ashtu edhe përvojat e nivelit mikro. Gjetjet janë kontekstualizuar brenda literaturës ekzistuese dhe plotësohen me të dhëna statistikore nga anketat dhe studimet e mëparshme.

Raporti është i strukturuar siç vijon: Një analizë e detajuar e temave dhe njohurive kryesore që dolën nga fokus grupet dhe intervistat, duke theksuar ndikimin e dezinformatave në marrëdhëniet ndëretnike, besimin institucional dhe përpjekjet për pajtim. Seksioni vijues shqyrton faktorët strukturorë, kulturorë dhe politikë që e bëjnë Kosovën veçanërisht të ndjeshme ndaj dezinformimit. Këtu përfshihen gjithashtu edhe përmbledhja e metodave dhe rrëfimeve kryesore të përdorura në fushatat e dezinformimit, duke përfshirë rolet e mediave, aktorëve politikë dhe komunitetit të diasporës. Një vlerësim se si dezinformimi ndikon në dinamikën e komunitetit, ruan stereotipet dhe minon nismat për ndërtimin e paqes.

Përpjekjet e vazhdueshme të Kosovës për normalizimin e marrëdhënieve me Serbinë e bëjnë veçanërisht të theksuar çështjen e dezinformimit. Dezinformimi jo vetëm që mban gjallë ndarjen, por edhe minon besimin në institucionet dhe përpjekjet ndërmjetësuese për normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Duke trajtuar mekanizmat dhe ndikimet e dezinformimit, ky raport synon të kontribuojë në një kuptim më të thellë se si të kundërvihet më mirë dezinformata që synon marrëdhëniet ndëretnike, në mënyrë që të nxisë një shoqëri kohezive dhe demokratike.

Gjetjet dhe rekomandimet e paraqitura këtu synojnë të shërbejnë si burim për politikëbërësit, organizatat e shoqërisë civile, punonjësit e mediave dhe aktorët ndërkombëtarë që punojnë për të promovuar paqen dhe pajtimin në Kosovë. Në thelb të tij, ky raport thekson rëndësinë e nxitjes së qëndrueshmërisë ndaj dezinformatave ku marrëdhëniet ndëretnike karakterizohen nga besimi, bashkëpunimi dhe respekti reciprok.

[org/wp-content/uploads/2024/07/25-07-2024_Index-of-Disinformation.pdf](https://www.ndi.org/sites/default/files/Information%20Integrity%20in%20Kosovo%20-%20Assessment%20of%20the%20Political%20Economy%20of%20Disinformation.pdf)

4. NDI Kosovë, "Integriteti i informacionit në Kosovë Vlerësimi i ekonomisë politike të dezinformimit", korrik 2022,, <https://www.ndi.org/sites/default/files/Information%20Integrity%20in%20Kosovo%20-%20Assessment%20of%20the%20Political%20Economy%20of%20Disinformation.pdf>

Metodologjia

Ky raport përdor një qasje me metoda të përziera për të eksploruar se si dezinformimi ndikon në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë, duke e eksploruar këtë çështje nga perspektiva të shumta. Metodologjia përfshin mbledhjen dhe analizën cilësore dhe sasiore të të dhënave, duke kombinuar diskutimet në fokus grupe, intervista të thella, anketa dhe analiza dokumentesh.

- > **Diskutimet në fokus grupe:** Dy diskutime në fokus grupe u zhvilluan më 9 dhe 10 tetor 2024, me gjithsej 15 pjesëmarrës në secilin grup. Grupi i parë përbëhej nga të rinjtë shqiptarë dhe serbë të Kosovës, duke ofruar njohuri se si dezinformimi ndikon në perceptimet dhe ndërveprimet e të rinjve. Grupi i dytë përbëhej nga ekspertë, duke përfshirë profesorë universitar, përfaqësues të shoqërisë civile dhe gazetarë, duke ofruar një perspektivë më analitike mbi ndikimet strukturore dhe shoqërore të dezinformimit. Të dy diskutimet u fokusuan në përvojat e përjetuara, perceptimet e dinamikës ndëretnike dhe zgjidhjet e mundshme.
- > **Intervista të thelluara:** Gjatë tetorit dhe nëntorit 2024 u zhvilluan nëntë intervista personale me një gamë të larmishme palësh të interesuara. Këtu përfshiheshin zyrtarë të qeverisë së Kosovës, përfaqësues të bashkësisë ndërkombëtare (si nga Këshilli i Evropës), zyrtarë të pushtetit lokal, gazetarë dhe ekspertë të shoqërisë civile. Këto intervista dhanë njohuri të detajuara mbi mekanizmat dhe pasojat e dezinformimit, si dhe përgjigjet dhe sfidat institucionale në adresimin e tij.
- > **Ndërmjet datave 1 dhe 15 tetor 2024,** QKSS realizoi një sondazh të shkurtër online pas diskutimeve për të mbledhur perceptime të menjëhershme pas sesioneve të focus grupit. Ky sondazh përfshinte gjithsej 35 respondentë, duke përfshirë disa pjesëmarrës të focus grupit, disa individë jo-pjesëmarrës, si dhe një numër të vogël studentësh dhe të rinjsh të përzgjedhur rastësisht. Është e rëndësishme të theksohet se ky sondazh nuk ishte krijuar për të matur opinionin e gjerë publik apo për të ofruar një mostër plotësisht përfaqësuese. Përkundrazi, qëllimi kryesor ishte se si pjesëmarrësit dhe

një grup i kufizuar respondentësh shtesë e perceptuan dhe interpretuan përmbajtjen e diskutimit në kohë reale. Fokusi ishte tek reagimet e menjëhershme dhe pikëpamjet subjektive, për të plotësuar të dhënat cilësore nga focus grupet me një përmbledhje të shkurtër se si temat e caktuara u kuptuan ose përjetuan nga individë jashtë sesioneve fillestare. Lidhur me të dhënat demografike—si mosha, etnia dhe gjinia—ne vendosëm qëllimisht të mos i mbledhim këto të dhëna për dy arsye kryesore. Së pari, interesi ynë ishte kryesisht të kuptonim perspektivat cilësore në lidhje me temat e diskutimit, dhe jo të lidhim përgjigjet me variabla specifike demografike. Së dyti, synuam që sondazhi të ishte i shkurtër dhe jo-intruziv, duke shpresuar të inkurajonim përgjigje të sinqerta. Si rrjedhojë, edhe pse e njohim vlerën e të dhënave demografike në disa kontekste kërkimore, ato u konsideruan jashtë fushës së qëllimeve të këtij sondazhi të veçantë. Synimi i përgjithshëm ishte të kuantifikonim perspektivat në një mënyrë të kufizuar por të fokusuar, dhe jo të ofronim një analizë statistikore të një popullsie të përgjithshme.

- > **Analiza e dokumenteve:** Hulumtimi përfshinte analizimin e raporteve dhe literaturës ekzistuese mbi dezinformimin në Kosovë, duke përfshirë të dhënat cilësore dhe sasiore nga Instituti Kombëtar Demokratik (NDI) dhe studime të tjera relevante. Kjo analizë i ka kontekstualizuar gjetjet brenda trendeve më të gjera rajonale dhe globale, duke ofruar një bazë për identifikimin e modeleve dhe sfidave unike në Kosovë.
- > **Trekëndëshimi i të dhënave:** Për të siguruar vlefshmërinë dhe besueshmërinë e gjetjeve, të dhënat nga focus grupet, intervistat, sondazhet dhe analiza e dokumenteve janë kryqëzuar kundrejt njëri me tjetrin. Ky trekëndëshim lejoi një njohje më të mirë të ndikimit të dezinformimit në marrëdhëniet ndëretnike dhe ndihmoi në identifikimin e fushave kryesore për ndërhyrje.

Duke integruar këto metoda, raporti ofron analiza dhe diskutime se si dezinformimi i përqëson ndarjet dhe minon dialogun dhe bashkëpunimin ndëretnik në Kosovë.

Eksplorimi i faktorëve të cenueshmërisë ndaj dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë

Gjendja e brishtësisë së marrëdhënieve ndëretnike në Kosovë i bën ato veçanërisht të cenueshme ndaj dezinformatave

Marrëdhëniet ndëretnike të Kosovës, veçanërisht ndërmjet shqiptarëve të Kosovës dhe serbëve të Kosovës janë të rrënjësura thellë në ankesat e pazgjidhura, duke krijuar një mjedis të pasigurt ku dezinformimi vetëm përparon. Efektet e vazhdueshme të luftërave të viteve të nëntëdhjeta, mungesa e drejtësisë tranzicionale dhe përpjekjet e kufizuara për pajtim i kanë lënë të dyja komunitetet me nivele relativisht të ulëta të besimit të ndërsjellë. Ekspertët e shoqërisë civile, duke u fokusuar në brishtësinë përmes gjetjeve të Indeksit të Cenueshmërisë nga Democracy +, ku marrëdhëniet ndëretnike u identifikuan si domeni më i cenueshëm shoqëror.⁵ Dezinformimi i shfrytëzon më tej këto pika të cenueshme duke mbjellë frikë dhe mosbesim midis komuniteteve. Albana Rexha, analiste e lartë e politikave në Democracy Plus thekson se akterët e jashtëm, veçanërisht Serbia dhe Rusia, janë akterët kryesorë në shpërndarjen e narrativave të rreme që i shënjestrojnë serbët e Kosovës.⁶ Këto fushata janë të dizajnuara për të minuar besimin në institucionet e Kosovës dhe Kushtetutën e Kosovës. Për shembull, çdo masë apo ndërhyrje e qeverisë së Kosovës në veri paraqitet nga mediat serbe, si lëvizje për "shpërnguljen e serbëve nga Kosova". Fushatat dezinformuese që synojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë, i shërbejnë një qëllimi të veçantë kur bëhet fjalë për serbët e Kosovës, që është t'i bindin ata se "institucionet e Kosovës janë kundër tyre". Kjo cenueshmëri është përkeqësuar si nga qasja konfrontuese e Qeverisë së Kosovës ndaj BE-së dhe SHBA-së kur bëhet fjalë për koordinimin e veprimeve në veri të Kosovës dhe paaftësia e institucioneve

të Kosovës për t'iu kundërvënë këtyre narrativave në mënyrë efektive, duke i lënë serbët e Kosovës më të ndjeshëm ndaj dezinformatave të jashtme. Mungesa e një strategjie koherente komunikimi ose masave aktive të pajtimit lejon që këto fushata të zënë rrënjë, duke përjetësuar një cikël mosbesimi që pengon përparimin në ndërtimin e një shoqërie të përbashkët.

Dezinformimi në Kosovë përforcon ndarjet etnike duke armatosur narrativat kulturore dhe ndikimin e jashtëm

Fushatat e dezinformimit në Kosovë shpesh synojnë ndjeshmërinë dhe identitetin kulturor, duke i përdorur ato si mjete për thellimin e ndarjeve etnike. Mediat serbe shpesh i portretizojnë shqiptarët e Kosovës si kërcënim për trashëgiminë serbe, veçanërisht për objektet fetare ortodokse. Ky narrativ shpesh tenton të jetë i motivuar politikisht, duke synuar t'i pasqyrojë shqiptarët e Kosovës si agresorë të përhershëm në sytë e serbëve të Kosovës dhe komunitetit ndërkombëtar. Përdorimi i dezinformatave për të përforcuar ndarjet kulturore dhe fetare pasqyron synimet më të gjera të aktorëve të jashtëm, veçanërisht Ruisë, për të nxitur një imazh të Kosovës si në thelb të paqëndrueshme dhe për të dobësuar kohezionin shoqëror të Kosovës. Në këtë kontekst, platformat e mediave sociale janë kanalet kryesore për këto përpjekje, ku narrivat përhapen lehtësisht dhe shpesh kalojnë të pakontrolluara. Përveç narrativave kulturore, elita politike e Serbisë manipulon ngjarjet për t'i shërbyer agjendës së tyre. Për shembull, pjesëtarët e grupit të armatosur që organizuan sulmin terrorist në Banjskë në shtatorin e vitit 2023, u raportuan në disa nga mediat kryesore në Serbi si "heronj".⁷ Ky interpretim krejtësisht i

5. <https://disinformationindex.dplus.org/en/reports> fq. 10

6. Intervistë me Albana Rexhën, Zyrtare e Lartë e Politikave në Democracy Plus

7. Përparim Isufi Prishtinë "Kosova ndalon kanalet televizive sportive të Serbisë për shkak të mesazheve që 'glorifikojnë' sulmin e Banjskës" BIRN, 5 tetor 2023,

ndryshëm, i nxitur nga dezinformata, jo vetëm që polarizon komunitetet, por gjithashtu gërryen besimin në proceset e dialogimit dhe përpjekjet e pajtimit. Për të kundërshtuar një fortifikim të tillë të kulturës dhe historisë, Kosova duhet të investojë më shumë burime në mekanizmat institucionalë për të monitoruar dhe luftuar dezinformimin, për të promovuar narrativa të sakta dhe për të nxitur dialogun ndëretnik. Pa këto masa, përdorimi i vazhdueshëm i dezinformatave si një mjet për ndarje do të vazhdojë të dëmtojë si procesin e normalizimit ashtu edhe përpjekjet për ndërtimin e një shoqërie gjithëpërfshirëse dhe multietnike.

Monitorimi i platformave të mediave sociale dhe mediave online nga NDI zbulon çrregullime të përhapura të informacionit që mund të nxisin panik masiv dhe dhunë ndaj mekanizmave të zbatimit të ligjit në Republikën e Kosovës. Për shembull, në disa raste pretendimet e rreme se policia e Kosovës ka rrëmbyer qytetarë të kombësisë serbe të Kosovës dhe i cilësoi në mënyrë të rreme si terroristë, kishte marr shtrirje të gjerë në opinion. Në mënyrë të ngjashme, akuzat e pabaza sugjeruan se Policia e Kosovës mund të organizonte operacione të inskenuara në veri. Paralajmërimet për një luftë të afërt ndërmjet Kosovës dhe Serbisë kishin qarkulluar gjerësisht, ku disa nga këto pretendime, për fat të keq, fituan legjitimitet përmes deklaratave të bëra nga udhëheqës të lartë të qeverisë së Kosovës. Monitorimi i NDI-së tregon gjithashtu se mediat e shkruara në gjuhën serbe publikuan tituj provokues, duke i portretizuar policët e Kosovës si "terroristë" me arsyetim si përpjekje për të justifikuar dhunën ndaj policisë së Kosovës. Ishte përhapur gjerësisht keqinformimi për një sulm të dhunshëm të koordinuar në të cilin ishte përfshirë edhe policia e Kosovës. Ndër gënjeshttrat më të zakonshme në mediat shqiptare dhe serbe, ishin pretendimet e ekzagjeruara për numrin e përgjithshëm të viktimave në rastin e sulmeve terroriste në Banjskë. Për më tepër, narrativat mashtruese u përhapën rreth operacioneve të policisë pas arrestimeve, duke përfshirë pretendime të pabaza për lëvizjet dhe synimet e policisë. Disa burime, pa prova të qarta, akuzuan Policinë e Kosovës për planifikim për të sulmuar banorët vendas. Narrativet kishin dallime të konsiderueshme ndërmjet mediave në gjuhën serbe

dhe shqipe. Mediat serbe fajësuan kryeministrin Kurti për dhunën e ushtruar, duke i portretizuar veprimet e tij si diskriminuese ndaj komunitetit serb. Ata i glorifikuan edhe sulmuesit, duke i quajtur dëshmorë të vrarët, duke arsyetuar vrasjen e policit të Kosovës. Në anën tjetër, narrativat në gjuhën shqipe dhunën ia atribuuan qeverisë serbe, duke i etiketuar sulmuesit si terroristë dhe kriminelë.

Sipas një serbi të Kosovës të intervistuar për këtë raport, narrativat e dezinformatave kanë gjithmonë në fokus e kanë historinë, dhe rrëfimet e tilla nuk janë thjesht relikte të së kaluarës, por ridizajnohen për të mbështetur tensionet e vazhdueshme, shpesh me motive të drejtpërdrejta politike. Dezinformimi e shfrytëzon këtë dinamikë duke i përfshirë incidentet e përditshme përmes një pasqyrimi etnik, duke i kthyer keqkuptimet e vogla në ngjarje nxitëse. Për shembull, një rast që përfshinte një telefon të humbur u përshkallëzua në një konflikt më të gjerë midis një djali shqiptar dhe një familjeje serbe për shkak të raportimit të gabuar.⁸ Incidente të tilla ilustrojnë se si dezinformimi përforcon ndarjet etnike, duke parandaluar pajtimin kuptimplotë dhe duke nxitur një klimë ku mosbesimi bëhet vetë-përforcues.

Dezinformimi thellon frikën dhe izolimin tek serbët e Kosovës

Dezinformimi në Kosovë shpesh është i dizajnuar për të shfrytëzuar besimin tashmë të brishtë brenda shoqërisë, veçanërisht duke shënjestruar serbët e Kosovës. Narrativat e sponsorizuara nga shteti serb fokusohen në portretizimin e Qeverisë së Kosovës si armiqësore dhe shtypëse.⁹ Kjo nuk është thjesht retorikë, por një përpjekje e qëllimshme për të nxitur frikë dhe pasiguri. Për shembull, narrativat që sugjerojnë se qeveria e Kosovës po ndjek politikën "e spastrimit etnik" ose mbylljen e shkollave dhe spitaleve serbe janë të ngarkuara emocionalisht dhe shumë efektive në largimin e serbëve të Kosovës. Siç shpjegohet nga një zyrtar i Qeverisë së Kosovës: "Një familje që ik përhap panik tek miqtë dhe familjet e tij ... është si me grabit bankën e me ik".¹⁰ Kjo

<https://balkaninsight.com/2023/10/05/kosovo-bans-serbia-sport-tv-channels-over-messages-glorifying-banjska-attack/>

8. Intervistë me një zyrtar të lartë nga Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës, tetor, 2024.

9. Intervistë me një zyrtar të lartë nga Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës, tetor, 2024.

10. Intervistë me një zyrtar të Qeverisë së Kosovës, tetor 2024

tregon se dezinformatat që synojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë synojnë të nxisin potencialisht migrimin, duke përkeqësuar izolimin demografik të komunitetit serb. Kjo klimë frike jo vetëm që destabilizon marrëdhëniet ndëretnike, por gjithashtu dobëson strukturën e identitetit multi-etnik të Kosovës. Ndërsa familjet largohen dhe komuniteti zvogëlohet në numër, perspektivat për dialog dhe normalizim zvogëlohen, duke e lënë popullsinë e mbetur më të cënueshme ndaj fushatave të ardhshme të dezinformimit. Efekti kumulativ është një shoqëri e fragmentuar ku bashkëjetesa bëhet gjithnjë e më e vështirë, duke minuar stabilitetin afatgjatë dhe përpjekjet për ndërtimin e paqes.

Mungesa e edukimit mediatik dhe informativ e përkeqëson ndikimin e dezinformimit në Kosovë

Mungesa e edukimit mediatik dhe informativ e përkeqëson ndikimin e dezinformimit në Kosovë. Përhapja e dezinformative në Kosovë përforcohet nga nivelet e ulëta të edukimit mediatik, veçanërisht në mesin e komuniteteve të marginalizuara. Zyrtarët qeveritarë të intervistuar enkas për këtë raport argumentojnë se dezinformimi shpesh ka sukses sepse individëve u mungojnë aftësitë për të vlerësuar në mënyrë kritike përmbajtjen që ju servohet, gjë që ata e pohojnë se “është veçanërisht e vërtetë për adoleshentët, por në fakt vlen për të gjithë”. Konsumimi i shpejtë i përmbajtjes digjitale, veçanërisht në platforma si Instagram ose TikTok, i lë individët të prekshëm ndaj manipulimit përmes falsifikimit të thellë dhe formave të tjera të mashtrimit. Me fjalë të tjera, dezinformimi në Kosovë përdor ndërlidhjen e platformave mediatike digjitale dhe tradicionale për të rritur ndikimin e tij. Zyrtarët e Qeverisë së Kosovës janë të shqetësuar sepse, siç sqarojnë ata, “çfarë shkon në një platformë digjitale bëhet lajm në një platformë tjetër, madje edhe pamjet e Instagramit shfaqen në uebsajtin e BBC-së.”¹¹ Ky turbullim i kufijve lejon që përmbajtjet e paverifikuara ose mashtruese të fitojnë legjitimitet, duke prekur masën e publikut që përndryshe mund të mbështetet në mediat tradicionale për informacion të saktë. Kjo përzjerje e lojërave e përkeqëson çështjen e dezinformimit, veçanërisht në kontekstet ndëretnike, pasi shumëfishon kanalet

11. Ibid.

përmes të cilave përhapen narrativat përçarëse. Për shembull, imazhet e fabrikuara ose të manipuluar – video e falsifikuar e ndërveprimit të kryeministrit Kurti me një fermer serb – mund të kalojnë shpejt nga paqartësia digjitale në lajmin apo çështjen kryesore.¹² Në qershor të vitit të kaluar, një audio incizim u shfaq në Twitter, që supozohej se kapte një bisedë mes kryeministrit të Kosovës Albin Kurti dhe ambasadorit të SHBA-së Jeffrey Hovenier lidhur me arrestimin e serbëve në Kosovë. Ky incizim më vonë u konfirmua se ishte një falsifikim i pamohueshëm, ku si Ambasada e SHBA ashtu edhe Qeveria e Kosovës mohuan publikisht autenticitetin e tij.¹³ Deri në momentin që histori të tilla zbardhen, dëmi i shkaktuar i perceptimit publik tashmë është bërë. Ekziston nevoja për një ekosistem të fuqishëm të kontrollit të fakteve që operon nëpër platforma mediatike, duke siguruar që keqinformimi të identifikohet dhe trajtohet përpara se të mund të përshkallëzohet. Megjithatë, përderisa kjo do të ishte një strategji efektive, është e diskutueshme nëse është e mundur pa mbështetjen e të gjithë akterëve përkatës.

Barrierat gjuhësore dhe kulturore mundësojnë përhapjen e dezinformative në Kosovë

Ndarjet gjuhësore në Kosovë pengojnë ndjeshëm aftësinë e komuniteteve të ndryshme për të sfiduar narrativat e dezinformative dhe për të kuptuar perspektivat e njëri-tjetrit. Mungesa ose njohja e dobët e të dy gjuhëve ndërmjet komunitetit shqiptar dhe atij serb krijon hendeqe informacioni, të cilat i shfrytëzojnë fushatat e dezinformimit. Për shembull, një dezinformate që në shënjestër e kishte kryeministrin e Kosovës, z. Kurti, iu desh më shumë për t’u adresuar sepse e kishte origjinën në mediat serbe, por sikur të ishte shfaqur për herë të parë në një organizatë mediatike kosovare në gjuhën shqipe, “zyra për komunikim me publikun e kryeministrit do të kishte dëgjuar menjëherë për të. Por për shkak se ishte në mediat serbe, kishte më pak ndërgjegjësime

12. Intervistë personale me këshilltarin e lartë të Kryeministrit të Republikës së Kosovës, 21 tetor 2024.

13. Sbunker, “Deepfake e një bisede të fabrikuar midis Hovenier dhe Kurtit, “28 qershor 2023, <https://sbunker.org/en/disinfo/deepfake-i-nje-bisede-te-pretendu-ar-mes-hovenier-dhe-kurtit/>

të menjëhershëm.”¹⁴ Këto barriera gjuhësore jo vetëm që i vonojnë përgjigjet ndaj dezinformatave, por gjithashtu u mundësohet më lehtë narrativave të mbeten të pakundërshtueshme brenda fluskulave të tyre përkatëse: “Derisa të kemi më shumë njerëz që mund të flasin gjuhët e njëri-tjetrit, është shumë më e lehtë që gjërat të keqinterpretohen”.¹⁵ Mungesa e mirëkuptimit të përbashkët në Kosovë ndërmjet komunitetit shqiptar dhe atij serb lejon që mosbesimi të vazhdojë dhe dezinformimi të lulëzojë. Prandaj, duke i dhënë përparësi mësimi të gjuhës së komunitetit tjetër dhe shkëmbimit kulturor për të kapërcyer ndarjet dhe për të nxitur mirëkuptimin e ndërsjellë, e shton më shumë peshën se “ çiltërsia për të marrë informata edhe nga mediat e komunitetit tjetër është çelësi për korrigjimin e keqinterpretimeve.”¹⁶ Pa qasje reciproke (mediat në gjuhën shqipe dhe serbe) në media dhe narrativa, komunitetet mbeten të kufizuara në ekosistemet e tyre përkatëse të informacionit, të paaftë për të sfiduar apo verifikuar dezinformatat për palën tjetër.

Komunitetet e margjinalizuara dhe ato rurale janë të prekura në mënyrë disproporcionale nga dezinformimi

Fushatat e dezinformimit në Kosovë shpesh i shënjestrojnë komunitetet e margjinalizuara dhe rurale, ku qasja në mësimin dhe edukimin informativ është e kufizuar. Kjo dobësi përkeqësohet edhe më tej nga mungesa e iniciativave të synuara edukative që adresojnë nevojat specifike të këtyre komuniteteve. Përderisa qendrat urbane mund të kenë akses në punëtoritë dhe programe të edukimit mediatik, zonat rurale dhe komunitetet pakicë shpesh lihen jashtë përpjekjeve të tilla, ose nuk përfshihen në masën e duhur. Edukimi mbi të menduarit kritik dhe mësimi mediatik është thelbësor për t’iu kundërvënë këtyre sfidave dhe ato nuk duhet të kufizohen me shtrirje vetëm në shkolla, por të shtrihen në mjedise informale ku mund të përfitojnë edhe popullata e moshës më të vjetër ose më pak të arsimuara.

14. Intervistë me një zyrtar të lartë nga Zyra e Kryeministrit të Republikës së Kosovës, tetor, 2024.

15. Ibid.,

16. Ibid.,

Dezinformimi nuk është vetëm një problem shoqëror, por edhe një kërcënim i drejtpërdrejtë për proceset politike, siç është dialogu i normalizimit të marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë

Cenueshmëria e procesit të dialogut të normalizimit ndaj dezinformatave është përkeqësuar ndjeshëm nga mungesa e transparencës nga Qeveria e Kosovës. Për shembull, informacioni i dhënë nga qeveria për takimet e dialogut në Bruksel ka qenë i pakët, e që ndryshe nga praktikat e mëparshme, qeveria ende nuk ka zhvilluar një raport publik gjithëpërfshirës mbi progresin dhe rezultatet e dialogut të normalizimit. Kjo mungesë transparence shtohet më tej nga ankesat e gazetarëve në lidhje me aksesin e kufizuar në informacion dhe vonesat në komunikimet e qeverisë në lidhje me dialogun.¹⁷ Zbrazëtira të tilla jo vetëm që minojnë besimin e publikut, por gjithashtu krijojnë një mjedis ku dezinformimi mund të lulëzojë, duke mbushur boshllëkun e lënë nga narrativat zyrtare joadekuate. Për shembull, keqinterpretimet e mediave – të tilla si portretizimi i Kosovës si vend që po kryen “spastrim etnik” – dëmtojnë besimin e nevojshëm për dialog kuptimplotë. Këto narrativa jo vetëm që polarizojnë komunitetet, por edhe dobësojnë pozitën e Kosovës, pasi keqinterpretimet minojnë perceptimin e Kosovës si një shtet multi-etnik dhe funksional. Për shembull, thashethemet për mbylljen e shkollave apo spitaleve serbe në Kosovë krijuan panik, duke nxitur emigracionin dhe duke e rraskapitur komunitetin aty. Kjo minon argumentin e Kosovës për gjithëpërfshirje dhe bashkëjetesë, duke përforcuar narrativën e Serbisë për Kosovën si një shtet jofunksional. Kjo qasje e shënjestërimit të dialogut të normalizimit përmes dezinformimit u sjell dobi elitave politike, ndërkohë që ka efektin e minimit ose dobësimit të veprimit së popullatave lokale, të cilat përndryshe mund të mbështesin normalizimin. Për shembull, narrativat si “BE-ja po i bën presion Kosovës” ose “Kosova po minon të drejtat e serbëve” janë armatosur për të mbështetur kundërshtimin e arritjes së marrëveshjes.¹⁸ Ekosistemi i përgjithshëm i dezinformimit në Kosovë është ndërlikuar më shumë

17. Shih për shembull A2, “Kosovë-Serbi, dialogu vijon në Bruksel, kritika për mungesën e transparencës”, 23 tetor, 2024, <https://www.youtube.com/watch?v=qwxTs2Yrbl4>

18. Intervistë me një serb të Kosovës që punon me bashkësinë ndërkombëtare në Kosovë, tetor, 2024

nga mungesa e investimeve nga qeveria në procesin e pajtimit dhe bashkëpunim ndëretnik: "Shumica e aktiviteteve që bëjmë janë të mbështetura nga ambasadat apo organizatat ndërkombëtare, thjesht nuk ka mjetet financiare për këto lloj iniciativash që vijnë nga qeveria."¹⁹ Kjo mbështetje vetëm në financim nga fondet e vendeve tjera minon qëndrueshmërinë e programeve të filla, duke i lënë ato të cenushme me mundësi të ndërprerjes së veprimtarisë.

Gazetarët e Kosovës i perceptojnë disa media serbe si mjete për shpërndarjen e dezinformatave që synojnë të minojnë shtetësinë e Kosovës dhe të ndikojnë në marrëdhëniet ndëretnike. Ky shqetësim është përforcuar nga të dhënat nga hulumtimi i NDI-së në Kosovë që tregojnë se 79% e komunitetit serb në Kosovë mbështetet në stacionet televizive serbe për informacione ditore, me 66% që shprehin besim në këto media. Mbizotërimi i mediave serbe në formësimin e narrativave mes serbëve të Kosovës lejon që fushatat e dezinformimit të marrë vëmendje, veçanërisht kur këto media propagandojnë narrativa të përafuara me agjendat shtetërore të sponsorizuara nga Beogradi. Këto narrativa shpesh e portretizojnë Kosovën si armiqësore ndaj serbëve ose si një shtet të dështuar, duke thelluar më tej mosbesimin dhe polarizimin ndërmjet komuniteteve. Kjo përkeqësohet edhe më shumë nga mungesa e dialogut cilësor ndëretnik. Roli i dezinformimit në marrëdhëniet ndëretnike ndërmjet shqiptarëve dhe serbëve në Kosovë është thellësisht i lidhur me narrativat politike dhe interesat shtetërore, me disa media serbe që shpesh ndihmojnë në përjetësimin dhe përforcimin e narrativave të qeverisë lidhur me Kosovën. Duke shfrytëzuar mediat e kontrolluara nga shteti dhe gazetarinë tabloide, qeveria serbe mban një fushatë sistematike dezinformuese që synon delegitimimin e pavarësisë së Kosovës dhe nxitjen e mosbesimit mes serbëve të Kosovës. Ajo që është më e rëndësishmja është se, qeveria serbe përdor mediat për të mbajtur një perceptim për Kosovën që nuk është i rremë, një perceptim që tregon se serbët e Kosovës për çdo ditë janë nën sulme dhe jetojnë nën represion. Sipas intervistave me gazetarët kosovarë, mediat serbe shpesh propagandojnë narrativa të përafuara me agjendën politike të Serbisë, siç është portretizimi i Kosovës si një "projekt i përkohshëm" ose "Kosova dhe Metohia.

"Këto përpjekje, sipas një gazetari të intervistuar për këtë raport, synojnë të mbjellin përçarje. Në këtë kontekst, sipas një gazetari kosovar, një portal i veçantë mediatik që bie në sy dhe e qëndron prapa me këtë agjendë është Kosovo Online, që mendohet se drejtohet nga Beogradi. Sipas gazetarit të intervistuar për këtë reportazh "Kosovo Online gjen njerëz, p.sh., një deputet nga Bundestagu Gjerman në partiën AfD, të cilët kanë qëndrime anti-kosovare dhe ata përpiqen përmes këtyre intervistave të shfaqen si të besueshëm dhe se nuk punojnë për Beogradin."²⁰ Në këtë mënyrë, disa media me një axhendë të ndërtuar për dezinformim u qasen përfaqësuesve politikë nga partitë e ekstremit të djathtë në Evropë, në mënyrë që të përforcojnë më tej narrativat e dëmshme. Kjo taktikë demonstroi se si mediat serbe përdorin zërat e jashtëm për të legjitimuar narrativat e tyre të brendshme, duke krijuar një imazh të paanshmërisë duke u shërbyer interesave shtetërore. Narrativa të tilla intensifikojnë mosbesimin midis shqiptarëve dhe serbëve, duke përkeqësuar marrëdhëniet tashmë të brishta ndëretnike dhe duke minuar përpjekjet për normalizim.

Raportimi joadekuat kontekstual nga mediat kosovare në gjuhën shqipe kontribuon në dezinformim, duke acaruar më tej marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë

Ndërveprimi ndërmjet dezinformimit dhe keqinformimit i ndërlikon marrëdhëniet ndëretnike, pasi edhe gabimet e paqëllimshme në standardet gazetareske mund të kenë efekte të dëmshme. Në Kosovë, mangësitë strukturore në praktikën mediatike, si presioni për raportim të shpejtë dhe mungesa e ekspertizës historike dhe politike në mesin e gazetarëve të rinj, kanë rezultuar në përhapjen e paqëllimshme të keqinformatave.²¹ Gazetarët kosovarë të intervistuar për këtë raport shpjegojnë se disa gazetarë kosovarë nuk arrijnë të angazhohen në mënyrë kritike ose të kontekstualizojnë përmbajtjet nga mediat serbe, shpesh duke e përkthyer fjalë për fjalë. Kjo mungesë e raportimit kontekstual mund të përjetësojë narrativa që shtrembërojnë faktet dhe përforcojnë tensionet. Presioni mbi gazetarët për të krijuar

19. Intervistë me një serb të Kosovës që punon me bashkësinë ndërkombëtare në Kosovë, tetor, 2024

20. Intervistë me një gazetar nga Kosova, tetor, 2024

21. Ibid.,

lajme të shpejta kontribuon në këto mangësi, siç përshkruhet nga një gazetar: "Presioni i madh është të kesh një artikull çdo dhjetë minuta".²² Këto praktika pa dashje lejojnë keqinformimin të depërtojë në diskursin publik, duke tensionuar marrëdhëniet ndëretnike duke përforcuar stereotipet dhe duke thelluar ndarjet ekzistuese.

Sipas serbëve të Kosovës të intervistuar për këtë raport, ata vërejnë se në Kosovë, mediat tradicionale shpesh i shërbejnë agjendave politike, veçanërisht në zonat rurale ku qasja në informacione të ndryshme është e kufizuar: "Mediat tradicionale kanë në shënjestër më së shumti brezat e moshës së mesme dhe të vjetër, të cilët janë bombarduar nga lajme të rreme ose tregime nxitëse."²³ Për shembull, mediat serbe, siç është Kurir, e cilësuan sulmin terrorist në Banjskë të shtatorit 2023, si një akt agresioni të paprovokuar zbatuar nga Policia e Kosovës kundër serbëve vendas. Ky portretizim e vë në theks viktimizimin, e ku presidenti Vuçiq pretendonte se serbët u vranë "pa asnjë arsye" dhe se qeveria e Kosovës po "dërgonte" zyrtar policor për të "i vranë të gjithë serbët" duke përforcuar narrativën e shtypjes kundër komunitetit serb.²⁴ Ky raportim i njëanshëm përforcon paragjykimet dhe parandalon publikun të angazhohet me perspektiva alternative. Platformat e mediave sociale, nga ana tjetër, mundësojnë përhapjen e shpejtë të narrativave sensacionale dhe shpesh të rreme, veçanërisht në mesin e grup moshave të reja. Shpesh mediat priren të formulojnë tituj provokues rreth incidenteve etnike, sepse ato fitojnë shpejt vëmendje e tërheqje online në internet. Kombinimi i këtyre platformave krijon një qark të fuqishëm reagimi ku përmbajtja përçarëse dominon si në diskursin publik ashtu edhe në perceptimet individuale, duke minuar përpjekjet për të ndërtuar besimin ndëretnik.

22. Ibid.,

23. Intervistë me një serb të Kosovës që punon me bashkësinë ndërkombëtare në Kosovë, tetor, 2024

24. KoSSev, "Vuçiq: Vrasja e policit nuk ishte e planifikuar, dyshojmë se një serb është vranë pasi është dorëzuar", 27 shtator 2023, <https://kossev.info/en/vucic-ubistvo-policaqica-nije-bilo-planirano-sumnja-mo-da-je-jedan-srb-in-ubijen-nakon-sto-se-predao/>

Prëfimet pozitive për marrëdhëniet dhe bashkëpunimin ndëretnik raportohen shumë më pak, duke lejuar që narrativat negative të dominojnë

Një nga aspektet më të anashkaluar të dezinformimit në Kosovë është mungesa e lajmeve pozitive që nxjerrin në pah bashkëpunimin dhe bashkëjetesën e suksesshme ndëretnike. Serbët kosovarë të intervistuar për këtë raport ankohen për mediat kosovare që rrallë i mbulojnë këto lajme, duke u fokusuar më shumë në konflikt dhe ndarje. Ky raportim selektiv përforcon një perceptim të armiqësisë së pakapërcyeshme ndërmjet komuniteteve, edhe kur realitetet e përditshme sugjerojnë të kundërtën. Për shembull, rasti i një kontraktuesi që ndërtoi shtëpi për serbët në Komunën e Graçanicës, një projekt që nuk u raportua ndërsa lajmet se serbët po u shisnin shtëpi shqiptarëve dominonin në media. Për më tepër, shembulli i Komunës së Graçanicës ku pjesëtarët e komuniteteve, shqiptarë dhe serbe, punojnë në institucione publike dhe adresojnë incidente me bazë etnike gjithashtu raportohet më pak.²⁵ Ky çekuilibër në raportim jo vetëm që nxit dezinformimin, por gjithashtu lë mangu publikun nga narrativat që mund të frymëzojnë besim dhe bashkëpunim. Inkurajimi i mediave për t'u fokusuar në lajme pozitive ndëretnike mund të ndihmojë në kundërshtimin e ndikimit përçarës të dezinformimit.

Fushatat e dezinformimit që synojnë marrëdhëniet ndëretnike janë veçanërisht tinëzare sepse ato minojnë bazën e përpjekjeve për pajtim

Ekspertët e intervistuar për këtë raport vërejnë se fushata të tilla shpesh i përshkruajnë iniciativat e pajtimit si komplete të orkestruara nga akterë të huaj, gjë që dekurajon pjesëmarrjen e vendorëve. Mungesa e raportimit pozitiv për bashkëpunimin e suksesshëm ndëretnik e pengon edhe më tej procesin e pajtimit. Ekziston nevoja që mediat shqip dhe serbe të fokusohen në narrativa konstruktive për t'iu kundërvënë këtyre efekteve përçarëse.

25. Intervistë me një zyrtar nga Komuna e Graçanicës, tetor, 2024

Ekziston rrezik i veçantë i përdorimit të frikës/miteve tashmë të krijuara për përhapjen e dezinformatave

Këto narrativa janë projektuar për të krijuar dyshime dhe frikë, duke i bërë ato veçanërisht tinëzare. Për shembull, dezinformatat nga disa burime shqiptare të Kosovës e e portretizojnë Serbinë se është duke e përdorur veriun e Kosovës për të krijuar një Republika Srpska ose si një qendër për krimin e organizuar. Anasjelltas, narrativat serbe pretendojnë se Kosova kërkon të i dëbojë serbët dhe të krijojë një shtet etnikisht të pastër shqiptar. Pretendime të tilla shfrytëzojnë paaftësinë e individëve për të verifikuar motivet, duke i bërë ato të vështira për t'u verifikuar dhe për t'u hedhur poshtë. Ekspertët theksojnë se si këto rrëfime janë veçanërisht efektive, sepse ato rezonojnë me frikën ekzistuese. Kjo përsëritje e vazhdueshme e motiveve përçarëse parandalon dialogun konstruktiv dhe i mban komunitetet të ngulitura në mosbesim të ndërsjellë. Rrëfimet e zhvendosin vëmendjen larg fakteve dhe politikave në qëllime të paprovueshme, gjë që përforcon dyshimin dhe armiqësinë. Ndarja fizike dhe sociale e komuniteteve etnike në Kosovë e përkeqëson efektivitetin e dezinformimit. Ndërveprimi i kufizuar ndërmjet serbëve të Kosovës dhe shqiptarëve do të thotë se individët rrallë kanë mundësi të sfidojnë stereotipet ose të hedhin poshtë narrativat përçarëse përmes marrëdhënieve personale. Mungesa e dygjuhësisë e rrënjos më tej këtë ndarje, pasi komunitetet konsumojnë tregime mediatike krejtësisht të ndryshme që përforcojnë perceptimet e tyre. Të rinjtë perceptohen si veçanërisht të cenueshëm, pasi rriten në mjedise pa ndërveprim ndëretnik. Pak shkolla ose programe jashtëshkollorë ofrojnë mundësi për bashkëveprim të fëmijëve nga komunitete të ndryshme. Pa këto lidhje personale, paragjykimet kanë më shumë gjasa të vazhdojnë, duke i lënë individët të varur nga media dhe dezinformata për të i kuptuar "ata".

Roli i thashethemeve lokale në minimin e marrëdhënieve ndëretnike në përgjithësi është nënvlerësuar

Përderisa mediat dhe udhëheqësit politikë shpesh tërheqin vëmendjen si nxitës të dezinformimit, thashethemet lokale – tregime joformale që shpërndahen në mjediset e përditshme – luajnë një rol kritik, por shpesh të anashkaluar në jetësimin e mosbesimit dhe ndarjeve ndëretnike në Kosovë. Këto

shkëmbime në dukje të padëmshme, të përhapura në kafene, mbledhi të komunitetit dhe hapësira të tjera informale, përforcojnë narrativat e dëmshme, nxisin stereotipet dhe kontribuojnë në fragmentimin e shoqërisë. Intervistat me udhëheqësit e lartë komunalë në Kosovë, tregojnë se thashethemet e tilla shpesh nuk e kanë qëllimin dashakeq apo agjenda e qëllimshme, por ato nxisin frikë dhe urrejtje thjesht sepse përsëriten gjerësisht dhe pranohen si të vërteta, siç theksohet nga një zyrtar i lartë nga Komuna e Graçanicës: "Më shumë se 90% e këtyre tregimeve informale rrjedhin nga mosdija apo keqinformimi dhe jo nga keqdashja e qëllimshme".²⁶ Lidhja emocionale dhe besimi i natyrshëm në komunikim në komunitet i bëjnë thashethemet lokale veçanërisht të rrezikshme. Për shembull, ka pasur raste në Komunën e Graçanicës ku vjedhjet ndërmjet individëve të së njëjtës etni i janë atribuar në mënyrë të rreme pjesëtarëve të një grupi tjetër etnik. Këto shtrembërime nxitën dyshime dhe përforcuan stereotipe të dëmshme, duke përkeqësuar ndarjet ndërmjet komunitetit shqiptar dhe atij serb të Kosovës. Thashetheme të tilla fitojnë vëmendje në kontekste ku ndarjet sociale dhe fizike kufizojnë ndërveprimet personale midis grupeve etnike. Në këto mjedise, individët mbështeten shumë në thashethemet dhe tregimet joformale për të krijuar kuptimin e tyre për komunitetet e tjera, duke i bërë thashethemet një mjet efektiv për përjetësimin e stereotipeve dhe mosbesimit.

Mungesa e koordinimit dhe konsultimit efektiv të Qeverisë së Kosovës me BE-në dhe NATO-n për veprimet e ndërmarrja në veri të Kosovës dhe dominimi i dezinformatave në veri të Kosovës jo vetëm që i përkeqëson tensionet, por gjithashtu rezulton në heshtjen e shqetësimeve legjitime dhe përvojave të përjetuara të komunitetit serb të Kosovës

Me fjalë të tjera, në këtë kontekst të përgjithshëm të tensioneve të shtuara ndëretnike në veri të Kosovës dhe niveleve të konsiderueshme të dezinformatave, rastet e mundshme të dhunës së ushtruar ndaj komunitetit serb të Kosovës në veri apo jug, disi humbasin në këtë kaos. Kjo është veçanërisht alarmante sepse i mohon këtë komunitet një rrugë

26. Ibid.,

thelbësore për të shprehur shqetësimet e tyre dhe për të kontribuar në adresimin e sfidave me të cilat përballen. Mungesa e kanaleve të tilla rrezikon të largojë më tej popullatën serbe të Kosovës, të përforcojë mosbesimin e tyre në institucione dhe të thellojë ndarjet brenda shoqërisë. Në këtë mjedis kaotik të tensioneve të shtuara dhe dezinformimit të pakontrolluar, zërat që avokojnë për integrim dhe për të nxitur një shoqëri multietnike në Kosovë – si nga perspektiva liberale ashtu edhe brenda komunitetit serb – janë minuar ndjeshëm. Këta zëra, si nga veriu ashtu edhe nga jugu, përballen me marginalizim në rritje, pasi atmosfera e polarizuar zvogëlon aftësinë e tyre për të promovuar dialogun, bashkëpunimin dhe bashkëjetesën.

INë këtë mjedis sfidues, shoqëria civile në veri të Kosovës do të luaj rol vendimtar. Organizatat e shoqërisë civile (OSHC) janë të pozicionuara në mënyrë unike për të vepruar si ndërmjetës, duke kapërcyer hendekun midis komunitetit dhe institucioneve. Duke i komunikuar në mënyrë efektive përvojat dhe shqetësimet e komunitetit serb të Kosovës në mënyrë konstruktive, ata mund të ndihmojnë që këto zëra të mos humbasin në zhurmën më të gjerë të dezinformatave. Për më tepër, shoqëria civile mund të nxisë dialogun dhe të eksplorojë rrugët për bashkëpunim me institucionet publike në mënyrë që të eksplorojë zgjidhjet e mundshme që adresojnë shqetësimet lokale duke kontribuar në një mjedis më gjithëpërfshirës dhe më stabil në veri të Kosovës. Në anën tjetër, institucionet publike në Kosovë duhet të bëjnë dy gjëra. Së pari, ata duhet të komunikojnë në mënyrë më efektive masat e tyre në veri të Kosovës, si dhe të komunikojnë me komunitetet lokale me qasje nga poshtë-lart.²⁷ Së dyti, ata duhet të rrisin kontaktin e tyre me komunitetin serb të Kosovës dhe të rrisin

27. Intervistë me një përfaqësues nga Zyra e Këshillit të Evropës në Kosovë, tetor 2024

numrin e policëve që flasin gjuhën serbe që punojnë në veri, si masë e përkohshme dhe urgjente derisa qeveria të mund të rikthejë numrin e policëve nga komuniteti serb i Kosovës në Drejtorinë Rajonale të Policisë në Mitrovicën Veriore. Së fundi, ura e komunikimit ndërmjet institucioneve publike dhe shoqërisë civile apo palëve tjera relevante që mund të trajtojnë çështjen e dezinformimit ka të bëjë edhe me Ligjin për Qasje në Dokumente Publike. Vetëm 50% e dokumenteve janë të publikuara, ndërsa të tjerat jo, gjë që lë hapësirë për mos marrje të përgjigjes dhe rrjedhimisht të prirur për keqinterpretim.²⁸

Thashethemet lokale shpesh shërbejnë si përforcues informalë për fushata më të gjera dezinformuese të orkestruara nga aktorë politikë ose mediatikë. Për shembull, sipas një zyrtari të lartë nga Komuna e Graçanicës, narrativat që vënë në pikëpyetje paanshmërinë dhe efektivitetin e Policisë së Kosovës – të shpërndara përmes mediave formale – përmenden shpesh në diskutimet joformale. Ky përforcim joformal jo vetëm që zgjeron shtrirjen e dezinformimit, por gjithashtu i jep atij një frymë besueshmërie, pasi ai vjen nga burime të besuara të komunitetit. Për shembull, një shfaqje teatrale në Ulpiana Fest në Graçanicë u keqinterpretua në mediat sociale si një sulm fetar, duke shkaktuar tensione lokale. Thashethemet joformale u përhapën me shpejtësi, duke e kthyer një ngjarje të padëmshme kulturore në një provokim të perceptuar. Ndërhyrja e shpejtë nga autoritetet lokale ndihmoi në qetësimin e situatës, por incidenti nënvizon se sa lehtësisht thashethemet mund të përkeqësojnë tensionet.²⁹

28. Intervistë me një përfaqësues nga Agjencia për Informim dhe Privatësi, tetor 2024

29. Ibid.,

Gjysmë të vërtetat, realitetet paralele dhe dezinformatat

Dezinformimi është një kërcënim i mirënjohur për normat demokratike, paqen dhe kohezionin shoqëror, por gjysmë të vërtetat – deklaratat me mungesë konteksti ose që kombinojnë elemente të faktit me informacione mashtruese ose të hequra – paraqesin një sfidë edhe më të madhe, veçanërisht në kontekste të brishta ndëretnike si Kosova. Këto gjysmë të vërteta mbartin pamjen e besueshmërisë, duke i bërë ato më të vështira për t'u zbuluar dhe më shumë gjasa për të fituar pranim të gjerë. Për dallim nga dezinformimi, i cili shpesh mund të përgënjestrohet plotësisht me prova, gjysmë të vërtetat shfrytëzojnë paragjykimet kognitive, shmangin shqyrtimin dhe krijojnë konfuzion, duke përkeqësuar përfundimisht mosbesimin dhe ndarjet. Gjysmë të vërtetat e nxjerrin fuqinë e tyre nga besueshmëria e perceptuar e tyre. Duke futur thelbin e të së vërtetës brenda një narrative mashtruese, këto deklarata anashkalojnë skepticizmin që mund të provokojnë gënjeshttrat e plota. Për shembull, pjesëmarrësit në fokus grupet theksuan një rast ku një vendim i qeverisë në lidhje me kufizimet e importit të mallrave serbe ishte keqinterpretuar si i zgjidhur

plotësisht. Në realitet, vetëm disa vendkalime ishin përfshirë, duke lënë çështje kyçe të pazgjidhura. Kjo saktësi e pjesëshme lejoi që tregimi të fitonte në peshë, duke i mashtruar të dy komunitetet dhe duke nxitur pakënaqësi në mesin e serbëve të Kosovës të cilët mendonin se vendimi ishte keqinterpretuar.³⁰ Kjo finesë mashtruese mundëson që gjysmë të vërtetat të përhapen gjerësisht, veçanërisht përmes rrjeteve dhe kanaleve mediatike të besuara. Ndryshe nga dezinformatat flagrante, të cilat mund të ngrenë menjëherë mund të ndezin dritën e kuqe, gjysmë të vërtetat kanë më pak gjasa të vihen në pikëpyetje, veçanërisht nga individë që nuk kanë njohuri për median ose qasje në perspektiva alternative. Pjesëmarrësit në diskutime vunë në dukje se burimet e besuara që ndajnë tregime jo të plota e zgjerojnë pa dashje shtrirjen e tyre, pasi audiencia rrallë vlerëson në mënyrë kritike informacionin nga këto burime.

30. Intervistë me një gazetar serb të Kosovës, tetor 2024

NGJARJE/ LAJME	PERCEPTIMI I PËRGJITHSHËM I SHQIPTARËVE TË KOSOVËS	PERCEPTIMI I PËRGJITHSHËM I SERBËVE TË KOSOVËS
SULMI NË BANJSKA	Sulmi terrorist nga trupat paramilitare	Glorifikimi i sulmuesve si heronj
AKS	Një kërcënim për integritetin territorial dhe sovranitetin e Kosovës si "Republika Srpska" (53% shqiptarë dhe 37% serbë)	Dëshmi e keqbesimit të Kosovës
MASAT E QEVERISË NË VERI	Mekanizmi për zbatimin e ligjit	Përpijekjet për spastrim etnik të komunitetit serb
DIALOGU I NDËRMJETËSUAR NGA BE-ja	BE-ja po i bën presion Kosovës	BE-ja po minon të drejtat e serbëve
NGJARJET KULTURORE	Nuk ka reagim.	Kërcënime ndaj fesë ortodokse

Ndikimi psikologjik dhe emocional i gjysmë të vërtetave gjithashtu i bën ato jashtëzakonisht të rrezikshme. Duke u përafuar me paragjykimet ekzistuese, këto tregime provokojnë reagime të forta emocionale si frika ose zemërimi, të cilat lënë në hije diskursin racional. Titujt sensacionalë ose faktet e përshtatura në mënyrë selektive nxisin armiqësi midis komuniteteve, duke thelluar ndarjet dhe duke përforcuar stereotipet. Për shembull, raportet mashtruese gjatë momenteve të tensionuara, si ato që lidhen me incidentet në veri të Kosovës, shpesh paraqesin ngjarje në mënyra që rrisin armiqësinë etnike. Përkeqësimi i çështjes e ndërlikon kundërvënien ndaj gjysmë të vërtetave. Për dallim nga gënjeshttrat e qarta, të cilat mund të zbulohen lehtë, gjysmë të vërtetat kërkojnë përgjigje të nuancuara që adresojnë si aspektet e sakta ashtu edhe ato mashtruese. Ky kompleksitet shpesh rezulton në përpjekje të vonuara ose joefektive për zbulim. Për më tepër, korrigjimet rrallë arrijnë të njëjtin nivel shtrirjeje ose rezonimi si informacioni mashtrues origjinal, duke i lënë komunitetet të përballen me efektet e vazhdueshme të mosbesimit dhe keqinformimit. Pasojat afatgjata të gjysmë të vërtetave janë veçanërisht të dëmshme. Ekspozimi i përsëritur minon besimin në media, institucionet, madje edhe proceset e pajtimit. Në Kosovë, ku marrëdhëniet ndëretnike janë të brishta, ky erozion i besimit është thellësisht i dëmshëm. Pjesëmarrësit në diskutimet në fokus grupe të organizuara për këtë raport theksuan se gjysmë të vërtetat kanë kontribuar në krijimin e “realiteteve paralele” ku komuniteti serb dhe ai shqiptar konsumojnë narrativa krejtësisht të ndryshme për të njëjtat ngjarje. Ky fragmentim jo vetëm që thellon ndarjet, por edhe pengon dialogun dhe pajtimin kuptimplotë. Ndonëse disa argumentojnë se dezinformimi i plotë, me

gënjeshttrat e tij të qëllimshme, përbën një rrezik imediat për shkak të potencialit të tij për të nxitur dhunën, rreziku nga lajmet gjysmë të vërteta qëndron në natyrën e tyre tinëzare. Ato destabilizojnë shoqëritë gradualisht, duke minuar themelet e besimit të nevojshëm për bashkëjetesë. Adresimi i kësaj sfide kërkon ndërhyrje të përshtatura, të tilla si nxitja e edukimit mediatic, promovimi i iniciativave të verifikimit të fakteve dhe inkurajimi i dialogut ndërmjet komuniteteve për të zbutur ndikimin e mprehtë por të përhapur të gjysmë të vërtetave. Në kontekste të brishta siç është Kosova, gjysmë të vërtetat nuk janë thjesht mashtruese; ato janë gërryese. Ata lulëzojnë në hijet e paqartësisë, duke shfrytëzuar përçarjet në shoqëri dhe duke gërryer besimin e nevojshëm për të ndërtuar një të ardhme paqësore, multietnike. Njohja dhe adresimi i rrezikut të tyre unik është thelbësor për të nxitur qëndrueshmërinë ndaj taktikave manipuluese të dezinformimit.

Mungesa e transparencës institucionale krijon terren të përshtatshëm që dezinformimi të lulëzojë në Kosovë. Për shembull, kur institucionet publike nuk arrijnë të ndajnë në mënyrë proaktive informacione të sakta, veçanërisht për zhvillimet në veri të Kosovës apo zonat me shumicë serbe, ato lënë hapësirë për spekulime dhe manipulime. Titujt mashtrues, të krijuar për të tërhequr klikime, shpesh paraqesin informacione që ndryshojnë ndjeshëm nga përmbajtja e artikujve. Kjo praktikë e mban gjallë dezinformimin publik dhe ushqen narrativa përçarëse. Dezinformimi përdoret shpesh si një mjet për të penguar përparimin në dialogun e normalizimit të lehtësuar nga BE.

Dinamika e diasporës dhe rritja e dezinformatave

Komuniteti i diasporës shpesh shërben si lidhje jetike midis atdheut të tyre dhe vendeve pritëse, duke ndikuar në perceptimet, diskursin publik dhe madje edhe politikëbërjen. Në kontekstin e Kosovës, megjithatë, rrjetet e diasporës janë bërë të forcuara të rëndësishëm të dezinformatave, veçanërisht në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike dhe marrëdhëniet e përgjithshme ndërmjet Kosovës dhe Serbisë, duke përfshirë dialogun për normalizimin e marrëdhënieve ndërmjet dy vendeve të lehtësuara nga Bashkimi Evropian (BE). Këto dinamika janë formuar nga distanca fizike dhe emocionale e diasporës nga realitetet në terren, konsumimi i narrativave sensacionale dhe tendenca e tyre për të adoptuar pozicione të radikalizuara.

Një karakteristikë kryesore e dezinformimit të drejtuar nga diaspora është tendenca drejt ekstremizmit. Siç vërehet në pjesëmarrësit në fokus grupe, pjesëtarët e diasporës shpesh miratojnë qëndrime më radikale sesa ata që jetojnë në Kosovë. Ky fenomen nuk është i ndarë vetëm për Kosovën, por është qëndron në shumë komunitete të diasporës të popujve tjerë në mbarë botën, ku distanca nga realitetet e përditshme nxit pikëpamje të idealizuara ose kontradiktore. Në rastin e Kosovës, disa pjesëtarë të diasporës amplifikojnë narrativat e polarizuara në mediat sociale, shpesh përmes llogarive anonime pa kurrfarë përgjegjshmërie apo transparencë. Këto rrëfime, ndonëse nuk formojnë domosdoshmërisht diskursin drejtpërdrejt, shërbejnë si kuvende me mendime të njëjta që zmadhojnë ndarjet ekzistuese.

Siç u theksua në diskutimin e fokus grupeve për këtë raport dhe të mbështetur nga analizat rajonale, anëtarët e diasporës shpesh miratojnë qëndrime më radikale sesa banorët e vendeve të tyre. Kjo është veçanërisht e dukshme në Ballkanin Perëndimor, ku ankesat historike dhe mosmarrëveshjet dypalëshe, veçanërisht ndërmjet Kosovës dhe Serbisë, krijojnë terren të përshatshëm për narrativa polarizuese. Kjo është e vërtetë edhe për diasporën shqiptare dhe serbe. Për shembull, komuniteti i diasporës serbe duket se konsumojnë shpesh dezinformata që e cilësojnë Kosovën si në thelb armiqësore ndaj serbëve ose anasjelltas, me narrativat që

pretendojnë se Kosova kërkon të pastrojë veriun etnikisht nga komunitet serb, e të cilat mbeten të përhapura. Për shembull, narrativi se ndalimi i dinarit serb si monedhë qarkullimi nga Kosova është pjesë e një strategjie më të gjerë për të dëmtuar serbët u përhap gjerësisht nga rrjetet e diasporës serbe, duke intensifikuar mosbesimin. Nga ana tjetër, diaspora shqiptare duket se konsumon shpesh dezinformata që e cilësojnë dialogun e normalizimit të marrëdhënieve ndërmjet Kosovës dhe Serbisë si tejet asimetrik, duke i shërbyer vetëm interesit të Serbisë, ku çdo marrëveshje e Kosovës shpesh shihet si koncesion. Për shembull, ka pasur numër të madh të dezinformatave të konsumuara dhe, në disa raste, të propaganduara nga komunitetet e diasporës në platformat e mediave sociale në lidhje me Asociacionin e Komunave me shumicë Serbe (AKS), si diçka që i imponohet Kosovës të themelojë një entitet tjetër të formatit si Republika Srpska. Diskutimet në fokus grupe dhe intervistat me ekspertë tregojnë se komuniteti i diasporës nuk është plotësisht në dijeni për kornizën ligjore dhe politike në Kosovë që rregullon të drejtat e komuniteteve joshumicë. Ky radikalizim etno-politik nxitet më tej nga mungesa e përvojës së drejtpërdrejtë. Pjesëtarët e diasporës shpesh mbështeten në media të shtrembëruara politikisht ose në media të kontrolluara nga shteti për informacion. Për shembull, rrjetet e diasporës serbe shpërndajnë gjerësisht dezinformatat që vijnë nga media të mbështetura nga shteti si Russian Sputnik Srbija, e cila e portretizon Kosovën si një shtet të dështuar dhe udhëheqësit e saj si marioneta të fuqive perëndimore, dhe Perëndimin si duke punuar kundër interesit serb.

Platformat e mediave sociale shërbejnë si drejtues të fuqishëm për rolin e diasporës në përhapjen e dezinformatave. Pjesëtarët e diasporës shpesh ndajnë përmbajtje që ndërthur të vërteta të pjesëshme me pretendime nxitëse. Raporti i fundit i monitorimit të mediave theksoi shpërndarjen e narrativave që e cilësojnë Kosovën si një kërcënim ushtarak pas vendimit të SHBA-së për t'i shitur Kosovës sistemet e raketave antitank Javelin. Pretendime të tilla, ndonëse kanë pak lidhje me ngjarje aktuale, u

ekzagjeruan për ta përshkruar Kosovën si duke u përgatitur për konflikt etnik, duke i tensionuar më tej marrëdhëniet ndëretnike.³¹ Në mënyrë të ngjashme, rrjetet e diasporës i rrisin fushatat e dezinformimit rajonal dhe gjeopolitik. Narrativat e mbështetura nga Rusia, për shembull, shfrytëzojnë ndarjet ekzistuese duke e portretizuar Serbinë si viktimë të kompleteve perëndimore dhe Kosovën si një përfaqësuese të "agresionit të NATO-s". Këto narrativa rezonojnë fuqishëm brenda komuniteteve të diasporës, ku ato riciklohen dhe lokalizohen përmes mediave sociale dhe kanaleve të komunitetit. Një shembull i prerë është përgjigja ndaj sulmit në

Banjska në veri të Kosovës, ku rrjetet e diasporës serbe përhapën pretendime të paverifikuara se forcat e sigurisë së Kosovës po i sulmonin serbët pa dallim. Këto pretendime nxitën zemërim në mesin e diasporës serbe dhe shtuan thirrjet për ndërhyrje ndërkombëtare, pavarësisht dëshmimeve se sulmi ishte orkestruar nga grupe të veçanta kriminale. Për më tepër, narrativat dezinformuese në lidhje me dialogun Kosovë-Serbi shpesh synojnë audiencën e diasporës për të ndikuar në diskursin më të gjerë ndërkombëtar. Për shembull, portretizimi i rolit të BE-së si i njëanshëm ose joefektiv në lehtësimin e dialogut është një temë e përsëritur që minon besimin në proces.

31. Tendencat dhe rrëfimet e dezinformimit në rajonin e Ballkanit Perëndimor: Raporti i monitorimit të medias për periudhën janar-mars 2024, https://metamorphosis.org.mk/en/izdaniya_arhiva/disinformation-trends-and-narratives-in-the-western-balkans-media-monitoring-report-for-the-period-january-march-2024/

Të kuptuarit e dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë përmes numrave

Për të plotësuar analizën cilësore, ne zhvilluam një anketë post-fokus grupi me të gjithë pjesëmarrësit në diskutimet e fokus grupeve të organizuara për këtë raport. Për më tepër, ne shpërndamë një anketë online në internet për një grup të përzgjedhur të rinjsh të moshës madhore e mirë-informuar. Kjo qasje synon të sigurojë një shkallë kuantifikimi dhe pasqyrë statistikore se si perceptohet dezinformimi. Është e rëndësishme të theksohet se ky seksion nuk synohet si një analizë e opinionit publik ose një përfaqësim i perceptimeve më të gjera të publikut. Në vend të kësaj, ai kërkon të ofrojë një pasqyrë statistikore për të mbështetur gjetjet cilësore, duke ofruar një kontekst numerik për të kuptuar më mirë se si shikohet dezinformimi nga grupet specifike të përfshira në këtë studim. Kjo qasje siguron që analiza të jetë e bazuar në thellësi cilësore dhe në një perspektivë sasiore të kufizuar por kuptimplotë.

Bazuar në të dhënat, shumica (66%) e të anketuarve hasin shpesh dezinformata për marrëdhëniet ndëretnike, duke ndikuar dukshëm në besimin ndërmjet komuniteteve (ku 83% perceptojnë një ndikim shumë domethënës). Mungesa e edukimit mediatik (25%) dhe manipulimi politik (18%) janë faktorët kryesorë që i bëjnë komunitetet të cenueshëm ndaj dezinformimit. Ku 79% e të anketuarve ia atribuojnë dezinformimin akterëve të brendshëm, duke treguar se dinamikat lokale dhe stimujt politikë luajnë një rol të madh. Ndërsa 71% i perceptojnë komunitetet e tyre si të cenueshme, vetëm 57% besojnë me besim se komuniteti i tyre mund të kundërshtojë efektivisht dezinformimin. Iniciativat më të forta të kontrollit të fakteve (35%) dhe programet e edukimit mediatik (30%) shihen si strategjitë më efektive për reduktimin e dezinformatave.

Prevalenca e Dezinformimit:

Të dhënat tregojnë se dezinformimi në lidhje me marrëdhëniet ndëretnike është një përvojë e

zakonshme për shumicën e të anketuarve, ku 66% raportojnë se e hasin "shumë shpesh" ose "shpesh". Ky nivel i lartë i ekspozimit pasqyron natyrën e rrënjësor të dezinformimit në diskursin publik dhe potencialin e tij për të përqësuar ndarjet brenda shoqërisë multietnike të Kosovës. Vetëm një pakicë e vogël (3%) raporton se has rrallë në një përmbajtje të tillë, gjë që tregon se dezinformimi është pothuajse i kudondodhur dhe prek shumicën e segmenteve të popullsisë. Kjo prevalencë ka implikime të rëndësishme për kohezionin social dhe besimin ndërmjet komuniteteve. Ekspozimi i vazhdueshëm ndaj narrativave përçarëse rrezikon të përforcojë stereotipet dhe të thellojë mosbesimin, duke i bërë përpjekjet e pajtimit më sfiduese. Gjithashtu sugjeron shpërndarjen e koordinuar mirë të narrativave të rreme, ndoshta nga akterë të jashtëm ose të brendshëm që kërkojnë të destabilizojnë harmoninë ndëretnike.

Figura 1: Prevalenca e dezinformimit

Sa shpesh hasni në dezinformata lidhur me marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë?

Besimi në identifikimin e dezinformatave:

Ndonëse 60% e të anketuarve shprehin besim në aftësinë e tyre për të identifikuar dezinformatat, 37% ndihen vetëm "disi të sigurt" dhe 3% nuk kanë fare besim. Ky nivel i përzier besimi nënvizon një hendek kritik në edukimin mediatik dhe aftësitë e të menduarit kritik. Edhe pse shumica janë të sigurt në

aftësitë e tyre gjyquese, përqindja e konsiderueshme e individëve me më pak vetëbesim nxjerr në pah cenueshmërinë që mund të shfrytëzojnë fushatat e dezinformimit. Mungesa e besimit të plotë, veçanërisht në mesin e grupeve të caktuara, sugjeron që edhe nëse individët njohin disa informacione të rreme, dezinformatat më delikate ose më rezonuese emocionale mund të ndikojë ende në perceptimet dhe qëndrimet e publikut. Kjo është veçanërisht shqetësuese në një kontekst ku marrëdhëniet ndëretnike tashmë janë të ndjeshme dhe të prirura për manipulim.

Figura 2: Besimi në identifikimin e dezinformimit

Si do ta vlerësonit aftësinë tuaj për të identifikuar dezinformimin kur e hasni atë?

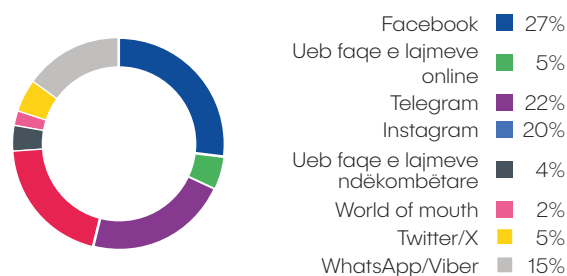
Burimet e dezinformimit:

Kur u pyetën për burimet kryesore të dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike, të anketuarit identifikuan Facebook (27%) si platformën dominuese, të ndjekur nga ueb faqet ndërkombëtare të lajmeve (22%) dhe ueb faqet online të lajmeve lokale (20%). Role të rëndësishme luajnë edhe platformat e tjera, si Instagram (15%) dhe "word of mouth" (5%), ndërsa Telegram (2%) dhe WhatsApp/Viber (me 4%) konsiderohen më pak me ndikim. Dominimi i Facebook si një drejtues dezinformimi nxjerr në pah rolin kritik të mediave sociale në përhapjen e narrativave të rreme. Përdorimi i gjerë i Facebook dhe lehtësia me të cilën mund të ndahet përmbajtja e paverifikuar, e përforcon rolin e tij si një platformë për dezinformim. Në mënyrë të ngjashme, ndikimi thelbësor i faqeve online të lajmeve dhe ueb faqeve ndërkombëtarë të lajmeve sugjeron që dezinformata e prodhuar në mënyrë profesionale, së bashku me përmbajtjen e krijuar nga përdoruesit, luan një rol të rëndësishëm në formësimin e narrativave për marrëdhëniet ndëretnike. Është interesante se përkundë që platformat e mediave sociale dominojnë, roli i komunikimit ndërpersonal

("fjala e fjalët bartur gojë më gojë") nuk mund të injorohet, edhe nëse përbën një përqindje më të vogël. Kjo tregon se dezinformimi nuk kufizohet vetëm në hapësirat digjitale, por gjithashtu gjen rezonancë në ndërveprimet e përditshme të njerëzve, të cilat mund të përjetësojnë narrativa të rreme brenda komuniteteve.

Figura 3: Burimet e dezinformimit

Sipas mendimit tuaj, cilat platforma janë burimet kryesore të dezinformatave që shënjestrojnë marrëdhëniet ndëretnike

Ndikimi i dezinformimit në besimin ndërmjet bashkësive etnike:

Një shumicë dërrmuese e të anketuarve (83%) besojnë se dezinformimi ka një ndikim shumë domethënës në besimin ndërmjet bashkësive etnike në Kosovë. Një pjesë më e vogël (11%) percepton një ndikim të moderuar, ndërsa vetëm 6% e konsiderojnë efektin të jetë i lehtë. Ky konsensus nxjerr në pah fuqinë shkatërruese të dezinformimit në gërryerjen e besimit shoqëror. Besimi është një element themelor i bashkëpunimit ndëretnik dhe ndërtimit të paqes; kur dezinformimi e minon atë, si pasojë do kemi rritjen e tensioneve, pakësimin e vullnetit për dialog dhe një shoqëri më të polarizuar. Këto gjetje sugjerojnë se adresimi i dezinformatave nuk është vetëm një çështje e kundërshtimit të narrativave të rreme, por edhe e nxitjes së besimit dhe elasticitetit midis komuniteteve.

Figura 4: Ndikimi i dezinformimit në besimin ndërmjet bashkësive etnike

Sipas mendimit tuaj sa ndikon dezinformimi në besimin në mes të bashkësive etnike në Kosovë

Burimet e dezinformimit: Drejtues të brendshëm kundrejt atyre të jashtëm:

Të anketuarit në masë të madhe ia atribuojnë dezinformimin akterëve të brendshëm, me 79% që i identifikojnë këta si shtytësit kryesorë. Vetëm 9% i shohin akterët e jashtëm si burimin kryesor, ndërsa 12% besojnë se si akterët e brendshëm dhe të jashtëm janë njësoj përgjegjës. Ky zbulim nxjerr në pah rolin e dinamikës lokale në nxitjen e fushatave të dezinformimit. Akterët e brendshëm – qofshin ata politikë, socialë apo mediatikë – ka të ngjarë të shfrytëzojnë ndarjet ekzistuese etnike për t’i shërbyer interesave të tyre. Megjithatë, njohja e ndikimit të jashtëm, megjithëse më i vogël, tregon se fushatat e dezinformimit mund të mbështeten ose përforcohen gjithashtu nga akterë të jashtëm shtetërorë ose joshtetërorë që kërkojnë të destabilizojnë rajonin. Prandaj, përpjekjet për të luftuar dezinformimin duhet të synojnë si narrativat vendore ashtu edhe ndikimet e jashtme në mënyrë që të jenë efektive.

Figura 5: Burimet e dezinformimit: Drejtues të brendshëm kundrejt atyre të jashtëm

A besoni se dezinformatat që shënjestrojnë marrëdhëniet etnike në Kosovë udhëhiqen kryesisht nga akterët e brendshëm apo të jashtëm?

Kontributi i dezinformimit në ngritjen e tensioneve në komunitet:

Kur u pyetën për rolin e dezinformimit se sa kontribuon në rritje të tensionimit ose konflikt, 37% e të anketuarve raportojnë se ai “shpesh” luan një rol ndërsa 37% të tjerë thonë se “ndonjëherë” kontribuon. Një pjesë më e vogël (12%) tregojnë se rrallë ose kurrë nuk kontribuon, ndërsa 14% janë të pasigurt. Këto gjetje nxjerrin në pah ndikimin e përhapur dhe të prekshëm të dezinformimit në dinamikën e komunitetit. Duke krijuar apo përkeqësuar keqkuptimet dhe mosbesimin, dezinformimi nxit tensionin dhe e bën më sfidues pajtimin, madje edhe bashkëpunimin ndëretnik. Përqindja e lartë e të anketuarve që e njohin rolin e saj nënvizon nevojën për ndërhyrje të synuara në nivel komuniteti për të zbutur efektet e narrativave të rreme dhe për të parandaluar përshkallëzimin.

Figura 6: Kontributi i dezinformimit në tensionimet në komunitet

Sipas përvojës tuaj, a ka kontribuar dezinformimi në ngritjen e tensioneve apo konflikt ndërmjet grupeve etnike në komunitetin tuaj?

Cenueshmëria e komunitetit ndaj dezinformimit:

Anketa tregon se shumica (71%) e perceptojnë komunitetin e tyre si të cenueshëm ndaj dezinformatave lidhur me marrëdhëniet ndëretnike, ndërsa 23% e konsiderojnë atë deri diku të cenueshëm. Vetëm 6% besojnë se komuniteti i tyre nuk është i cenueshëm. Kjo cenueshmëri e perceptuar pasqyron rreziqet e rëndësishme që vijnë nga fushatat e dezinformimit. Komunitetet që ndihen të cenueshëm janë të vetëdijshëm për kapacitetin e tyre të kufizuar për t’iu kundërvënë ose rezistuar narrativave të rreme. Ky ndërgjegjësim, megjithëse i rëndësishëm, thekson gjithashtu një nevojë kritike për ndërtimin e elasticitetit përmes programeve të edukimit mediatik, udhëheqjes më të fortë lokale dhe

angazhimit proaktiv të komunitetit. Gjetjet e anketës së NDI në Kosovë tregojnë se 65% e serbëve presin që marrëdhëniet ndëretnike të përkeqësohen, për dallim nga 53% e shqiptarëve që presin përmirësim. Kjo divergjencë pasqyron 'realitetet paralele' të krijuara nga konsumi i medias i segmentuar etnikisht, ku 86% e shqiptarëve mbështeten në stacionet televizive të Kosovës, dhe 79% e serbëve u drejtohen kanaleve televizive serbe për informacion të përditshëm. Komuniteti serb në Kosovë demonstroi favorizim dukshëm më të lartë ndaj Rusisë dhe Kinës, duke shënuar respektivisht 4.0 dhe 3.8 në shkallën 1 deri në 5, ku 5 tregon favorizimin më të lartë. Kjo është në kontrast të fortë me komunitetin shqiptar, i cili shfaq favorizimin më të madh ndaj SHBA-së, NATO-s dhe Gjermanisë, me 4.6. Këto dallime nënvizojnë një divergjencë të theksuar në rreshtimet dhe perceptimet gjeopolitike midis dy komuniteteve, të ndikuar potencialisht nga dezinformimi. Cenueshmëria është veçanërisht e theksuar në zonat e margjinalizuara dhe rurale, ku aksesit në programet e edukimit mediatik është i kufizuar.

Figura 7: Cenueshmëria e komunitetit ndaj dezinformimit

Sa i cenueshëm mendoni se është komuniteti juaj ndaj dezinformatave lidhur me marrëdhëniet ndëretnike?

Faktorët që kontribuojnë në cenueshmëri:

Të anketuarit identifikuan mungesën e edukimit mediatik (25%) si faktorin kryesor që i bën komunitetet në Kosovë të cenueshme ndaj dezinformimit, të ndjekur nga manipulimi politik (18%) dhe ndikimi i mediave sociale (14%). Faktorë të tjerë të dukshëm përfshijnë mungesën e besimit në media, mungesën e reagimit të qeverisë dhe narrativat e pazgjidhura për të kaluarën. Këto të dhëna nënvizojnë natyrën e shumëanshme të cenueshmërisë së dezinformimit. Mungesa e edukimit mediatik kufizon aftësinë e individëve për të vlerësuar në mënyrë kritike burimet e

informacionit, duke i lënë ata të ndjeshëm ndaj manipulimit. Manipulimi politik i përkeqëson këto sfida, pasi narrativat përçarëse shpesh përdoren si mjet për përfitime politike. Ndikimi i platformave të mediave sociale e ndërlikon më tej çështjen duke shërbyer si drejtuesit kryesorë për përhapjen e dezinformatave. Gjetjet theksojnë nevojën për një qasje të shumëanshme që trajton këto cenueshmëri, duke përfshirë iniciativat arsimore, forcimin e llogaridhënies institucionale dhe përpjekjet për të ndërtuar besimin e publikut në burime të besueshme informacioni.

Ajo që përkeqëson cenueshmërinë e komunitetit ndaj dezinformimit është se shumica nuk mund të identifikojnë përmbajtjen e dezinformimit. Sipas të dhënave të anketës së NDI në Kosovë, vetëm 11% e qytetarëve të Kosovës kontrollojnë burimin e informacionit kur hasin në informacione interesante/ të pazakonta për të konfirmuar nëse janë të sakta.

Figura 8: Faktorët që kontribuojnë në cenueshmërinë

Cilët faktorë mendoni se i bëjnë komunitetet në Kosovë të cenueshëm ndaj dezinformimit?

Kapaciteti i perceptuar për të luftuar dezinformimin:

Kur u pyetën për aftësinë e komunitetit të tyre për të luftuar dezinformimin, 57% e të anketuarve ranë dakord se komuniteti i tyre mund ta bëjë këtë ndërsa 29% u pajtuan se pak munden, dhe 14% nuk ishin dakord. Ky besim i përzier sugjeron që ndërsa një shumicë beson në qëndrueshmërinë e komunitetit të tyre, një pjesë e konsiderueshme mbetet e pasigurt ose e dyshimtë. Këto rezerva ka të ngjarë të rrjedhin nga faktorët sistematikë që kontribuojnë në cenueshmëri, duke përfshirë edukimin e kufizuar mediatik dhe joefikasitetin e perceptuar në adresimin

e çështjes në nivel institucional. Ndërtimi i besimit në kapacitetet e komunitetit do të kërkojë fuqizimin e akterëve lokalë, nxitjen e bashkëpunimit dhe demonstrimin e sukseseve të prekshme në luftën kundër fushatave të dezinformimit.

Figura 9: Kapaciteti i perceptuar për të luftuar dezinformimin

Sa jeni të pajtimit me pohimin e mëposhtëm: "Komuniteti të cilit i përkas mund të kundërshtojë dezinformimin"?

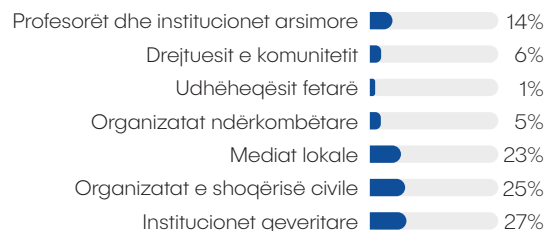

Kush duhet ta udhëheqë luftën kundër dezinformimit?

Të anketuarit identifikuan institucionet qeveritare (25%), organizatat e shoqërisë civile (20%), dhe mediat lokale (20%) si grupet më përgjegjëse për udhëheqjen e përpjekjeve për të luftuar dezinformimin. Profesorët dhe institucionet arsimore (15%) gjithashtu shiheshin si akterë të rëndësishëm, ndërsa udhëheqësit e komunitetit (me 10%) dhe organizatat ndërkombëtare (me 8%) konsideroheshin dytësore. Këto të dhëna nënvizojnë pritshmërinë e publikut për një përgjigje të koordinuar me shumë palë të interesuara. Institucionet qeveritare shihen si thelbësore për shkak të kapacitetit të tyre për të miratuar politika dhe rregulluar platformat mediatike. Organizatat e shoqërisë civile dhe mediat lokale njihen për shtrirjen e tyre në bazë dhe aftësinë për të nxitur besimin e publikut. Ndërkohë, institucionet arsimore luajnë një rol kritik në promovimin e qëndrueshmërisë afatgjatë përmes edukimit mediatik dhe edukimit të mendimit kritik.

Figura 10: Kush duhet ta udhëheqë luftën kundër dezinformimit?

Sipas jush, cilat grupe duhet të marrin drejtimin në luftën kundër dezinformimit në Kosovë?

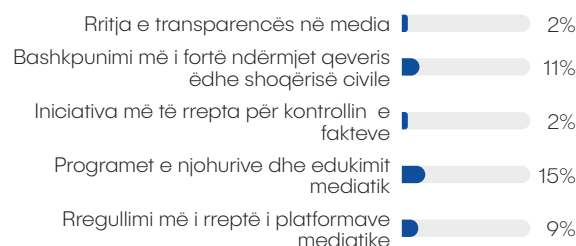

Qasjet për reduktimin e dezinformatave:

Strategjitë më të favorizuara për adresimin e dezinformatave përfshijnë iniciativat më të forta të kontrollit të fakteve (35%) dhe programet e mësimit dhe edukimit mediatik (me 30%). Rritja e bashkëpunimit ndërmjet qeverisë dhe shoqërisë civile (me 20%) u pa gjithashtu si një hap jetik, i ndjekur nga rregullimi më i rreptë i platformave mediatike (me 10%) dhe rritja e transparencës në media (me 5%). Këto prioritete pasqyrojnë një njohje të qartë të nevojës për masa proaktive dhe parandaluese. Iniciativat e kontrollit të fakteve adresojnë sfidën e menjëhershme të ekspozimit të narrativave të rreme, ndërsa programet arsimore ndërtojnë qëndrueshmëri afatgjatë. Bashkëpunimi ndërmjet qeverisë dhe shoqërisë civile është thelbësor për krijimin e zgjidhjeve të qëndrueshme dhe rregullimi i platformave mediatike mund të zbusë nxitësit strukturorë të dezinformimit.

Figura 11: Qasjet për reduktimin e dezinformimit

Sipas mendimit tuaj cila është mënyra më efektive për të reduktuar përhapjen e dezinformatave në Kosovë?

Dezinformimi paraqet një kërcënim serioz për marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë, pasi që përjetëson stereotipet dhe mosbesimin nëpër komunitete. Ndërsa shumë individë besojnë aftësinë e tyre për të dalluar dezinformimin, përqindja e konsiderueshme e të anketuarve që nuk kanë besim të plotë tregon për një boshllëk në edukimin kritik mediatik. Ky boshllëk mund t'i bëjë grupe të caktuara më të cenueshëm ndaj manipulimit, veçanërisht nëse dezinformimi është i sofistikuar ose i ngarkuar emocionalisht. Platformat e mediave sociale, veçanërisht Facebook, shërbejnë si drejtuesit kryesorë për përhapjen e dezinformatave.

Kjo tregon nevojën për të shqyrtuar opsionet për rregullimin dhe monitorimin e këtyre platformave në Kosovë, megjithatë, ueb faqet dhe online faqet e lajmeve ndërkombëtare shihen gjithashtu si burime dezinformimi në Kosovë, gjë që sugjeron se dezinformimi nuk kufizohet në përmbajtjen e krijuar nga përdoruesit, por gjithashtu rrjedh nga burime të profesionalizuara. Për më tepër, "word of mouth" shihet gjithashtu si një kanal i rëndësishëm për përhapjen e dezinformatave, gjë që tregon se komunikimi ndërpersonal mbetet një kanal për dezinformim, megjithëse në një masë më të vogël.

KONKLUZION:

Ndikimi i dezinformimit në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë

Dezinformimi është një sfidë e përhapur dhe e fuqishme për marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë, e ngulitur thellë në ndarjet shoqërore dhe pakënaqësitë historike. Ai shfrytëzon cenueshmërinë si atë të edukimit të ulët mediatik, mosbesimin institucional dhe ndërveprimin e kufizuar ndëretnik, duke përforcuar stereotipet, duke nxitur mosbesimin dhe duke minuar përpjekjet për pajtim. Gjetjet e këtij raporti nënvizojnë se si funksionon dezinformimi në nivele të shumta – duke formësuar perceptimet individuale, dinamikën e komunitetit dhe besueshmërinë më të gjerë institucionale – ndërkohë që pengon procesin e dialogut të normalizimit ndërmjet Kosovës dhe Serbisë. Gjetjet kryesore nga fokus grupet, intervistat dhe anketat tregojnë se dezinformimi jo vetëm që lulëzon në dobësitë ekzistuese shoqërore në Kosovë, por gjithashtu minon në mënyrë aktive zërat liberalë dhe përpjekjet integruese. Zërat që mbrojnë bashkëpunimin multi-etnik, veçanërisht në veri, janë mbytur në ekosistemin kaotik të dezinformimit, duke i lënë komunitetet gjithnjë e më shumë të polarizuara dhe të lënë anash. Mungesa e veprimit të koordinuar të qeverisë dhe transparencës institucionale e përkeqëson më tej çështjen, duke lejuar që narrativat e dëmshme të fitojnë vëmendje të pakontrolluar. Shoqëria civile në veri të Kosovës shfaqet si një akter kritik në kapërcimin e ndarjeve dhe nxitjen e dialogut, veçanërisht me institucionet publike. Investimet në edukimin mediatik, iniciativat e kontrollit të fakteve dhe platformat që përforcojnë narrativa pozitive ndëretnike janë thelbësore për nxitjen e besimit dhe qëndrueshmërisë.

Përforcimi i Stereotipeve Negative

Dezinformimi lulëzon nga përforcimi i stereotipeve, të cilat janë të rrënjosura thellë në pakënaqësitë historike dhe ndarjet etnike. Pjesëmarrësit në fokus grupet vunë në dukje se dezinformimi shpesh i portretizon pjesëtarët e komunitetit të tjetër etnik si agjensorë ose kërcënime. Për shembull, mediat serbe

shpesh i cilësojnë shqiptarët si të dhunshëm ose armiqësorë ndaj serbëve, ndërsa mediat shqiptare mund t'i përshkruajnë serbët në veri të Kosovës si kriminelë ose militantë. Ky inkuadrim selektiv rrënjës nocionet të formuar që më parë dhe çnjerëzon grupin tjetër, duke krijuar barriera të rëndësishme për mirëkuptimin e ndërsjellë. Një pjesëmarrës ndau një shembull të dezinformimit gjatë incidentit të fundit në veri, ku mediat serbe raportuan se shqiptarët po sulmonin sistematikisht serbët, pavarësisht mungesës së dëshmive. Në mënyrë të ngjashme, mediat shqiptare përhapën pretendime të ekzagjeruara për qëllimet serbe për të destabilizuar Kosovën. Këto narrativa, të përforcuara si nga mediat tradicionale ashtu edhe nga platformat sociale, përjetësojnë një cikël frike dhe armiqësie, duke dekurajuar dialogun e hapur midis komuniteteve. Pothuajse të gjithë pjesëmarrësit dhe të intervistuarit theksuan trazirat e vitit 2004 në Kosovë si një shembull historik se si dezinformimi mund të çojë në dhunë. Trazirat u nxitën nga raportimet e rreme se individë serbë kishin futur me forcë fëmijët shqiptarë në një lumë, duke rezultuar në vdekjen e tyre. Edhe pse më vonë pretendimet u hodhën poshtë, dezinformatat tashmë kishin nxitur dhunë të përhapur, duke lënë plagë të qëndrueshme në marrëdhëniet ndëretnike. Ky incident nënvizon potencialin e thellë dhe shkatërrues të dezinformimit për të shfrytëzuar tensionet ekzistuese dhe për të provokuar konflikt.

Krijimi i realiteteve paralele

Dezinformimi kontribuon në formimin e "realiteteve paralele", ku komuniteti shqiptar dhe ai serb konsumojnë tregime krejtësisht të ndryshme për të njëjtat ngjarje. Ky fragmentim nxitet nga media të polarizuara etnikisht që u japin përparësi agjendave partiake mbi raportimin objektiv. Pjesëmarrësit vunë në dukje se mediat në gjuhën serbe, veçanërisht ato të kontrolluara nga qeveria në Beograd, shpesh i cilësojnë ngjarjet e lidhura me Kosovën në një mënyrë që përforcon narrativën e viktimizimit serb.

Anasjelltas, mediat në gjuhën shqipe mund të fokusohen në portretizimin e veprimeve të Kosovës si të justifikuar, pavarësisht nga implikimet e tyre për pakicën serbe. Divergjenca në narrativat e mediave ishte veçanërisht e dukshme gjatë diskutimeve rreth incidenteve në veri të Kosovës. Për shembull, ndërkohë që media shqiptare i përshkruan veprimet e policisë si përpjekje për të mbështetur sundimin e ligjit, media serbe i përshkroi të njëjtat veprime me synim të sulmit mbi popullatën serbe. Kjo mungesë e mirëkuptimit të përbashkët krijon një mjedis ku lulëzon mosbesimi i ndërsjellë, pasi secili komunitet e percepton tjetrin si duke jetuar në një realitet alternativ të formuar nga raportet e njëanshme të mediave. Pjesëmarrësit theksuan gjithashtu se mungesa e mediave multietnike i rrënjës më tej këto realitete paralele. Pa platforma që paraqesin perspektiva të balancuara, komuniteteve u mungojnë mundësitë për t'u përfshirë me narrativa që sfidojnë paragjykimet e tyre. Siç vuri në dukje një pjesëmarrës, "Media nuk po na ndihmon të kuptojmë njëri-tjetrin. Ato thjesht janë duke përforcuar atë që ne tashmë besojmë." Kjo dinamikë jo vetëm që thellon ndarjet, por gjithashtu pengon përpjekjet për të adresuar sfidat e përbashkëta në mënyrë bashkëpunuese.

Minimi i besimit tek institucionet

Dezinformimi gërryen besimin tek institucionet vendore dhe ato ndërkombëtare, duke komplikuar aftësinë e tyre për të lehtësuar pajtimin dhe qeverisjen. Pjesëmarrësit theksuan disa shembuj ku dezinformatat që shënjestëronin institucionet krijojnë skepticizëm për qëllimet dhe veprimet e tyre. Për shembull, raportet e rreme për planet e supozuara të Qeverisë së Kosovës gjoja për të zëvendësuar flamurin shtetëror me flamurin shqiptar me shqiptonjë nxitën frikën e komunitetit serb për dominimin etnik. Në mënyrë të ngjashme, dezinformatat rreth operacioneve të Policisë së Kosovës në veri çuan në pretendime për njëanshmëri dhe sjellje të pahijshme, duke minuar besueshmërinë e tyre si të serbët ashtu edhe të shqiptarët. Ky erozion i besimit është veçanërisht i dëmshëm në kontekstin e dialogut të normalizimit Kosovë-Serbi. Fushatat e dezinformimit shpesh i portretizojnë marrëveshjet si favorizuese në mënyrë disproporcionale të njëjës palë, duke mbjellë dyshime për drejtësinë dhe realizueshmërinë e tyre. Për shembull, gjatë negociatave të fundit,

raportet e mediave pretenduan në mënyrë të rreme se disa dispozita do të dëmtonin ndjeshëm komunitetin serb. Këto narrativa, të shpërndara gjerësisht në mediat sociale, shkaktuan reagime nga komuniteti serb dhe reduktuan mbështetjen publike për procesin e dialogut. Pjesëmarrësit vunë re se një dezinformim i tillë jo vetëm që prish negociatat, por gjithashtu dekurajon qytetarët që të angazhohen në mënyrë konstruktive në procesin e pajtimit. Akterët ndërkombëtarë të përfshirë në përpjekjet për ndërtimin e paqes të Kosovës nuk janë imun ndaj dezinformimit. Pjesëmarrësit vunë në pah lidhur me pretendimet sensacionale për rolin e Bashkimit Evropian dhe Shteteve të Bashkuara ku shpesh i përshkruajnë këta akterë si të njëanshëm ose manipulues. Për shembull, narrativat e rreme rreth presionit ndërkombëtar mbi qeverinë e Kosovës për të bërë lëshime të njëanshme ndaj Serbisë kanë nxitur mosbesim të shqiptarët. Nga ana tjetër, pretendimet se akterët ndërkombëtarë po minojnë sovranitetin e Serbisë kanë rezonuar në audiencën serbe, duke polarizuar më tej opinionin publik.

Përforcimi i frikës dhe pasigurisë

Dezinformimi shpesh shfrytëzon frikën për të destabilizuar marrëdhëniet ndëretnike. Pjesëmarrësit theksuan se si pretendimet e rreme ose të ekzagjeruara rreth kërcënimeve të sigurisë i rritën tensionet dhe provokojnë reagime mbrojtëse. Për shembull, gjatë sulmit në Banjska, dezinformata u përhap me shpejtësi në mediat sociale, si në llogaritë shqiptare dhe serbe që akuzonin komunitetin tjetër për orkestrimin e dhunës. Këto narrativa nxitën frikë dhe zemërim, me disa individë që shprehën gatishmërinë për të marrë armët për të mbrojtur komunitetin nga vijnë. Siç vuri në dukje një pjesëmarrës, "Rreziku më i madh është se njerëzit i marrin gjërat në duart e tyre pa e ditur të gjithë të vërtetën."³² Përhapja e dezinformatave gjithashtu minon përpjekjet për të ndërtuar besimin midis komuniteteve duke përjetësuar besimin se pala tjetër përbën një kërcënim ekzistencial. Ky perceptim është veçanërisht i theksuar në veri, ku si banorët shqiptarë ashtu edhe ata serbë i shohin veprimet e njëri-tjetrit me një prizëm dyshimi. Pjesëmarrësit vunë në dukje se dezinformimi shpesh i kornizon incidentet rutinë, si pikat e kontrollit të policisë apo protestat, si provokime të qëllimshme, duke përshkallëzuar tensionet në mënyrë të panevojshme.

32. Diskutimi i grupit të fokusit II, tetor 2024

Ndikimi në pajtimin dhe ndërtimin e paqes

Dezinformimi paraqet sfida të rëndësishme për përpjekjet e pajtimit dhe ndërtimit të paqes duke krijuar mjedis armiqësor për dialog dhe bashkëpunim. Pjesëmarrësit theksuan se si dezinformimi rreth dialogut Kosovë-Serbi minon mbështetjen e opinionit publik për kompromis, pasi komunitetet kanë frikë se koncesionet do të shfrytëzohen nga pala tjetër. Për shembull, raportet e rreme për themelimin e Asociacionit të Komunave me shumicë serbe (AKS) shpesh e paraqesin atë si një "shtet brenda shtetit", duke nxitur frikën e shqiptarëve për ndarje territoriale. Nga ana tjetër, mediat serbe e portretizojnë mungesën e progresit në themelimin e AKS si dëshmi të mosgatishmërisë së Kosovës për të respektuar marrëveshjet, duke përforcuar perceptimet e keqbesimit. Fokus grupet zbuluan gjithashtu se dezinformimi i ndërlikon përpjekjet e pajtimit në nivelin lokal. Pjesëmarrësit përshkruan se si tregimet e rreme dekurajojnë ndërveprimet ndëretnike duke krijuar një atmosferë mosbesimi. Për shembull, dezinformatat në lidhje me dhunën në veri i kanë penguar shqiptarët të vizitojnë këtë zonë, ndërsa serbët në veri shmangin udhëtimin në rajonet me shumicë shqiptare për shkak të frikës së armiqësisë. Kjo ndarje fizike dhe psikologjike përjetëson ciklin e ndarjes, duke e bërë të vështirë nxitjen e lidhjeve kuptimplota midis komuniteteve. Për më tepër, dezinformimi gërryen besueshmërinë e organizatave të shoqërisë civile dhe liderëve të komunitetit që punojnë për pajtim. Pjesëmarrësit vunë në dukje se këta akterë janë shpesh në shënjestër të fushatave dezinformuese që kërkojnë të diskreditojnë përpjekjet e tyre. Për shembull, pretendimet e rreme për OJQ-të që financohen nga subjekte të huaja për të minuar interesat kombëtare kanë nxitur skepticizëm rreth motiveve të tyre. Kjo armiqësi ndaj shoqërisë civile minon më tej iniciativat që synojnë kapërcimin e ndarjeve ndëretnike.

Pakënaqësitë Historike dhe Dehumanizimi

Dezinformimi shpesh shfrytëzojnë pakënaqësitë historike për të thëlluar ndarjet dhe për të justifikuar armiqësinë. Pjesëmarrësit cituan shembuj ku narrativat e medias ringjallin konfliktet e së kaluarës për të përshtatur ngjarjet aktuale, duke përforcuar stereotipet negative dhe duke dehumanizuar grupin tjetër. Për shembull, portretizimi i serbëve nga mediat shqiptare si autorë të dhunës dhe përshkrimi

i mediave serbe të shqiptarëve si agresorë, ngjallin kujtime të Luftës së Kosovës në vitin 1999, duke rrënjosur pakënaqësinë në të dyja palët. Ky acarim i historisë shfaqet edhe në gjuhën e përdorur për të përshkruar komunitetin tjetër. Pjesëmarrësit vunë në dukje se terma si "milici fashiste" dhe "terroristë" përdoren shpesh në raportet e mediave, duke njolllosur me një furçë të madhe gjithë komunitetin. Një gjuhë e tillë jo vetëm që dehumanizon individët, por edhe legjitimon qëndrimet dhe sjelljet diskriminuese. Siç vërejt një pjesëmarrës, "Dezinformimi ndihmon dehumanizimin". Fokus grupet nënvizuan nevojën për narrativa të nuancuara që njohin pakënaqësitë historike pa përsëritur ciklin e fajësisë. Ngjashëm, në një intervistë me një gazetar shqiptar të Kosovës, u tha se gjatë trajnimeve të përbashkëta për gazetarët nga Kosova dhe Serbia, disa gazetarë nga Serbia deklaruan se do të ishte shumë e vështirë t'u shpjegohej disa njerëzve në Serbi se edhe shqiptarët e Kosovës janë qenie njerëzore. Prandaj, duke nxitur një kuptim më të balancuar të së kaluarës, media dhe shoqëria civile mund të kontribuojnë në thyerjen e barrierave ndërmjet komuniteteve.

Erozioni i të menduarit kritik dhe edukimit informativ

Së fundi, grupet e fokusit theksuan rolin e dezinformimit në gërryerjen e të menduarit kritik dhe edukimit informativ. Pjesëmarrësit shprehën shqetësimin se shumë individëve u mungojnë mjetet për të bërë dallimin midis lajmeve të besueshme dhe narrativave të rreme. Kjo mangësi përkeqësohet nga shpejtësia me të cilën përhapet dezinformata, shpesh duke tejkalluar përpjekjet për ta zhbërë atë. Siç vuri në dukje një pjesëmarrës, "Nëse publikoni të vërtetën disa ditë më vonë, ajo nuk do të arrijë të njëjtin audiencë si dezinformimi". Mungesa e të menduarit kritik jo vetëm që i bën individët më të ndjeshëm ndaj dezinformimit, por gjithashtu përjetëson një kulturë të konsumit pasiv.

Ndikimi i ndërveprimit të kufizuar mediatik shqiptaro-serb

Intervistat e realizuara për këtë hulumtim tregojnë mungesën e mundësisë e të folurit serbisht në mediat në gjuhën shqipe në Kosovë si një pengesë e rëndësishme. Mbështetja në mjetet e përkthimit automatik shpesh çon në raportim të shtrembëruar,

i cili shpërndan pa dashje dezinformata. Ky vështrim nxjerr në pah nevojën për iniciativa për ndërtimin e kapaciteteve, të tilla si punësimi i gazetarëve që njohin të dy gjuhët dhe nxitja e bashkëpunimit ndërmjet mediave në gjuhën shqipe dhe serbe.

Margjinalizimi i Zërave për Integrim:

Mjedisi kaotik informativ dhe tensionet e shtuara ndëretnike në veri kanë lënë në hije shqetësimet legjitime të komunitetit serb të Kosovës dhe përvojat e tyre të mundshme me dhunën dhe ushtrimin e të drejtave të tyre. Ajo që është shumë me rëndësi është se situata aktuale ka marginalizuar zërat që mbrojnë bashkëpunimin dhe integrimin multi-etnik. Kjo jo vetëm që lë anash akterët liberalë dhe organizatat e shoqërisë civile, por gjithashtu dekurajon nismat bazë që synojnë kapërcimin e ndarjeve.

Në ç 'mënyrë dezinformimi shënjestron dhe ndikon në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë?

Published by:

Kosovar Centre for Security Studies (KCSS)

Authors:

Ramadan Ilazi

Jeta Loshaj

Tamara Pavlović

Agnesa Bytyçi (Asistente e Hulumtimit)

Design by:

Brand Vision Shpk

Contact: +383 45 559 923

Email: brandvision.rks@gmail.com

Punimi hulumtues "Të kuptuarit se si dezinformimi shënjestron dhe ndikon në marrëdhëniet ndëretnike në Kosovë" zbatohet me mbështetjen e Institutit Kombëtar Demokratik (NDI) dhe Agjencisë së Shteteve të Bashkuara për Zhvillim Ndërkombëtar (USAID), në Kosovë. Përmbajtja e këtij punimi hulumtues i përket Qendrës Kosovare për Studime të Sigurisë dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet dhe qëndrimet e NDI-së dhe USAID-it.

RRETH QKSS

E themeluar në prill të vitit 2008, Qendra Kosovare për Studime të Sigurisë (QKSS) është një organizatë e specializuar dhe e pavarur joqeveritare. Qëllimi primar i QKSS është të promovojë demokratizimin e sektorit të sigurisë në Kosovë dhe të përmirësojë punën kërkimore dhe avokuese në lidhje me sigurinë, sundimin e ligjit dhe bashkëpunimin rajonal dhe ndërkombëtar në fushën e sigurisë.

QKSS synon të rrisë efektivitetin e Reformës së Sektorit të Sigurisë duke mbështetur programet e këtij sektori përmes hulumtimeve, eventeve, trajnimeve, avokimit dhe këshillave të drejtpërdrejta për politikë-bërësit.

Avancimi i ideve të reja dhe metodave të shkencave sociale janë gjithashtu vlerat thelbësore të qendrës. Çdo vit, QKSS publikon raporte të shumta, analiza të politikave dhe përmbledhje të politikave për çështjet që kanë të bëjnë me sigurinë. QKSS gjithashtu organizon më shumë se 200 ngjarje publike duke përfshirë konferenca, tryeza dhe debate, ligjërata në Kosovë, ku një pjesë e tyre organizohen në bashkëpunim me partnerë rajonalë dhe ndërkombëtarë.

Një gamë e gjerë aktivitetesh përfshijnë hulumtimin, ngritjen e kapaciteteve, ngritjen e ndërgjegjësimit dhe avokimin. Puna e QKSS-së mbulon një gamë të gjerë temash, duke përfshirë por pa u kufizuar në: reformën dhe zhvillimin e sektorit të sigurisë, identifikimin dhe analizimin e rreziqeve të sigurisë që lidhen me ekstremizmin, radikalizmin dhe krimin e organizuar, politikën e jashtme dhe bashkëpunimi rajonal, dhe vlerësimin e sundimit të ligjit në Kosovë.

Për më tepër detaje rreth QKSS, ju lutem na ndiqni në rrjetet tona sociale:

www.qkss.org
www.securitybarometer.qkss.org

@KCSSQKSS